

VÄNERSBORGS TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DELDOM
2015-11-24
meddelad i
Vänersborg

Mål nr M 4523-13

SÖKANDE

Göteborgs Hamn AB
403 38 Göteborg

Ombud: Advokat Rikard Setterlid
Setterlid & Eliasson Advokatbyrå HB
Drottninggatan 69
411 07 Göteborg

SAKEN

Ansökan om tillstånd enligt miljöbalken till hamn- och vattenverksamhet m.m. på fastigheten Arendal 1:7 m.fl. "Arendal 2" i Göteborgs kommun

Avrinningsområde: 004

N: 6398880

E: 310840

DOMSLUT

Tillstånd

Vattenverksamhet

Mark- och miljödomstolen godkänner miljökonsekvensbeskrivningen och lämnar Göteborgs Hamn AB (GHAB) tillstånd enligt 9 och 11 kapitlen miljöbalken, avseende utförande av följande åtgärder och verksamheter,

- a) inom vattenområde A, markerat med grön begränsningslinje å ritning M10-206, inom fastigheterna Göteborg Arendal 1:7, 764:283, 764:403, 764:717,
- valla in området genom pålning och anläggande av sprängstensvallar,
 - anlägga en temporär sedimenteringsbassäng för vatten som ska bortledas från det invallade området,
 - planspränga och övertäcka Lilla Aspholmen,
 - fylla ut vattenområdet inom invallningen genom användning av rena eller förorenade, stabiliserade/solidifierade muddermassor, andra anläggningsmaterial samt bindemedel och ovan vattenytan upplägga sådana material

Dok.Id 309778

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 1070 462 28 Vänersborg	Hamngatan 6	0521-27 02 00 E-post: mmd.vanersborg@dom.se	0521-27 02 30	måndag – fredag 08:00-16:00

för anläggande av kajer och terminalytor,

- b) i anslutning till utfyllnadsområdet, genom pålning och spontning anlägga slänter samt
- förlänga befintlig kaj 750 med högst 60 löpmeter,
 - nyanlägga högst 650 löpmeter kaj i utfyllnadsområdets södra del,
- c) inom fastigheterna Göteborg Arendal 764:283, 764:717 och samfälligheten s:65 samt inom allmänt vattenområde, genom muddring och sprängning fördjupa
- vattenområde B, markerat med blå skraffering å ritning M10-206, och för framtiden vidmakthålla ett ramfritt djup* inom området om 11,0 m, dock till maximalt 12 m djup*, och
 - vattenområde C, markerat med röd skraffering å ritning M10-206, och för framtiden vidmakthålla ett ramfritt djup* inom området om 11,2 m, dock till maximalt 12,2 m djup*.
- * räknat från medelvattennivån
- d) i övrigt få utföra de arbeten i vatten som erfordras för hamn- och terminalverksamhetens bedrivande,
- e) innan och under utfyllnadsarbetena bortleda och efter sedimentering släppa ut överskottsvatten, från det invallade området till vattenområde i Göta älv.

Hamnverksamhet

Mark- och miljödomstolen lämnar GHAB tillstånd enligt 9 kapitlet miljöbalken att inom Arendalshamnen bygga ut befintlig hamnterminal och där bedriva hamnverksamhet där trafik medges för fartyg med en bruttodräktighet på mer än 1 350.

Villkor

Allmänt villkor

1. Anläggningarna ska utformas och arbetena utföras i huvudsaklig överensstämmelse med vad sökanden redovisat i ansökningshandlingarna samt i övrigt åtagit

sig i målet om inte annat följer av domslutet nedan.

Mindre ändring av vattenverksamheten får vidtas efter godkännande av tillsynsmyndigheten. Som förutsättning för sådant godkännande ska gälla att ändringen inte kan antas medföra ökad störning för omgivningen.

Hamnverksamheten ska bedrivas i huvudsaklig överensstämmelse med vad sökanden angivit i ansökningshandlingarna och i övrigt åtagit sig i målet om inte annat framgår av nedanstående villkor.

Villkor för vattenverksamheten

2. Muddringsarbeten och anläggande av invallningar får inte utföras under perioden 1 april - 31 augusti. Grumlande arbeten i mindre omfattning får ske under perioden 1 april - 31 augusti efter samråd med och godkännande av tillsynsmyndigheten.
3. Sprängningsarbeten i vatten ska utföras under begränsad sammanhängande tid och huvudsakligen utföras under vinterhalvåret. Innan sprängning sker ska fisk och fågel skrämmas med t.ex. akustisk metod. Sprängserier inom ett delområde ska synkroniseras så att de utförs med korta mellanrum. Detta för att fisk inte ska anlockas av tidigare skadad och dödad fisk.
4. Vid påslagning och spontslagning ska arbetena inledas med gradvis ökande slagenergi under flera minuter för att skrämma bort fisken innan skadliga nivåer nås inom närområdet.
5. Skadeförebyggande åtgärder ska vidtas i samband med muddring och andra grumlande arbeten i vattenområdet för att minimera spridning av suspenderat material utanför det aktuella arbetsområdet, företrädesvis innanför permanenta invallningar och om så inte är möjligt, siltgardiner eller motsvarande. I Torsviksbassängen och Södskärsbassängen inom Natura 2000-området Torsvi-

ken får synlig grumling, som orsakats av muddringsarbetena, inte förekomma.

6. Upptagna sprängstensmassor ska i möjligaste mån nyttiggöras inom projektet.
7. Anläggningsmaterial av sten, jord, utvalt bygg- och rivningsavfall i form av tegel och betong och annat material ska ha en föroreningsgrad som understiger Naturvårdsverkets generella riktvärde för mindre känslig markanvändning, MKM*. Högre värden kan accepteras i enstaka fall efter godkännanden av tillsynsmyndigheten. Ämnen som inte regleras i ovan nämnda rapport* får inte förekomma i form av förorening.

* Riktvärden för förorenad mark Modellbeskrivning och vägledning, RAPPORT 5976, september 2009.
8. Stabiliseringsmedel av askor med en föroreningshalt som överstiger MKM kan användas efter godkännande av tillsynsmyndigheten.
9. Massor till utfyllnad för anläggande av hamnplan ska stabiliseras/solidifieras. Inblandning av stabiliseringsmedel och utläggning av massor ska ske på ett sådant sätt att utläckage av föroreningar förhindras. Massorna ska omges av tät-skikt i den omfattning som behövs för att förebygga förorening av omgivande mark och vatten.
10. Invallningar som fyllts ut med muddermassor som angränsar mot havet eller område med andra anläggningsmaterial ska på insidan förses med materialskiljande fiberduk i lägst bruksklass N4 eller motsvarande. Ovansidan av muddermassorna ska förses med motsvarande materialskiljande fiberduk.
11. Medelhalten i muddermassor som användas för utfyllnad får inte överstiga vad som anges i nedanstående tabell räknat per enhetsvolym om 10 000 m³.

<u>Ämne</u>	<u>Halt</u>
Arsenik	25 mg/kg TS
Bly	400 mg/kg TS

Kadmium	15 mg/kg TS
Koppar	200 mg/kg TS
Kvicksilver	2,5 mg/kg TS
Zink	500 mg/kg TS
Dioxin (TCDD-ekv WHO-TEQ)	0,2 µg/mgTS
PAH ₁₆	45 mg/kg TS
PCB ₇	0,2 mg/kg TS
TBT	300 µg/mgTS

12. Halter av föroreningar i utgående vatten från sedimenteringsbassäng som släpps i havet ska som begränsningsvärde inte överstiga följande:

Suspenderade ämnen	25 mg/l
TBT	0,0015 µg/l
Olja	1 mg/l, mätt som oljeindex

13. Vid arbeten ska särskild uppmärksamhet iakttas för att upptäcka eventuella markföroreningar och att säkerställa en korrekt hantering av förorenade massor.

14. Slänterna till området ska utformas i huvudsaklig överensstämmelse med vad som anges i bifogade ritningar M10-201 i bilaga A3 till teknisk beskrivning.

15. Vid transport av muddermassor till arbetsområdet ska transporten utföras på sådant sätt att risk för spill minimeras.

16. Försiktighetsmått ska vidtas för att förhindra spill av t.ex. petroleumprodukter till vattenområdet. Arbetsmaskiner och mobila dieselcisterner ska vara uppställda så att eventuellt spill inte avleds till vatten.

17. Buller till följd av verksamheten ska under arbetstiden begränsas så att de inte ger upphov till högre ljudnivå utomhus vid bostäder än följande värden.

<i>Ekvivalent ljudnivå, (frifältsvärde)</i>	<i>dB (A)</i>
Dag (07-18)	60

Kväll (18-22)	50
Natt (22-07)	45
<i>Momentanvärde</i>	
Natt (22-07)	70

Nödvändiga, koncentrerade insatser med kort varaktighet, som ger upphov till högre ljudnivåer, får dock utföras under dag- och kvällstid.

18. Slutlig kajutformning, hamnbassäng och muddringsgränser ska verifieras genom fullmissionssimulering. Simuleringen ska genomföras i samråd med Transportstyrelsen och Sjöfartsverket.
19. Ankringsförbudsområden under arbetets utförande ska utmärkas och godkännas av Sjöfartsverket.
20. När arbetet utförs i eller i närheten av farleder ska detta meddelas Gothenburg Approach.
21. Förändringar av strandlinje, bottentopografi samt nya anläggningar i anslutning till hamnen och farleden ska efter genomförande av projektet sjömätas och geodetiskt bestämmas enligt sjömättningsstandard FSIS-44 och delges Transportstyrelsen och Sjöfartsverket.
22. Ett förslag till kontrollprogram ska lämnas till tillsynsmyndigheten senast 3 månader innan detta tillstånd tagits i anspråk.

Särskilt kontrollprogram ska upprättas med syftet att skydda riksintresset Älvsborgs fästning. Kontrollprogrammet ska tas fram i samråd med Statens Fastighetsverk och tillsynsmyndigheten.

Villkor för hamnverksamheten

- För den utökade hamnverksamheten som blir följden av ovan angivna tillstånd vid Arendal 2 ska gälla samma tillämpliga särskilda villkor som gäller för befintlig hamnverksamhet i tillstånd för Skandiahammen, Älvsborgshammen och Arendalshammen (Länsstyrelsens delbeslut 2009-06-12 i ärende dnr 551-55224-2002 samt beslut 2012-06-06, dnr 551-18827-2011).
- Utöver vad som anges ovan ska dagvatten från körytor och snöupplagsplatser behandlas i en klass 1 oljeavskiljare (SS-EM-858) innan avledning sker till recipient.

Prövotid*Inverkan på ålgräs*

Mark- och miljödomstolen skjuter enligt 22 kap. 27 § miljöbalken upp frågan om kompensation för vattenverksamhetens inverkan på ålgräsängar m.m. under en prövotid om högst 8 år enligt följande.

GHAB ska utföra åtgärder för att kompensera för den förlust av värdefulla biotoper för bl.a. fisk (ålgräsäng, blåmusselbankar och stenrevlar) som uppkommer till följd av verksamheten. Åtgärderna ska avse tillskapande av minst 1,7 ha nya ålgräsområden på lämpliga lokaler i första hand inom Göteborgs kommun, i andra hand i angränsande vattenområden.

En detaljerad plan som närmare beskriver åtgärderna, tidplan och övervakning ska tas fram i samråd med tillsynsmyndigheten och Havs- och vattenmyndigheten senast ett år från lagakraftvunnen dom.

GHAB ska årligen till mark- och miljödomstolen redovisa vidtagna åtgärder och resultat av åtgärderna samt inom 8 år, från det tillståndet tagits i anspråk, inge slutlig redovisning av åtgärdernas resultat.

Delegerade frågor

Mark- och miljödomstolen överlåter med stöd av 22 kap. 25 § tredje stycket miljöbalken åt tillsynsmyndigheten att medge undantag från följande villkor samt meddela ytterligare försiktighetsmått m.m. vad gäller:

- bestämma om mindre ändringar av verksamheten enligt villkor 1,
- tid för grulande arbeten enligt villkor 2,
- godkännande av anläggningsmaterial enligt villkor 7,
- kravet på beskaffenheten av arbetsfordon enligt villkor 16,
- begränsningen avseende bullrande arbeten, enligt villkor 17,
- skäliga försiktighetsmått för uppställning av arbetsfordon och för åtgärder i övrigt för att begränsa utsläpp av olja och andra ämnen från installationer på terminalytorna inom den utökade hamnverksamheten,
- skäliga begränsningar i fråga om att ha strålkastare och andra ljuskällor riktade mot bostäder och farled,
- vidta skäliga begränsningar och försiktighetsmått under arbetstiden som kan krävas för att skydda riksintressena Älvsborgs fästning och Natura 2000-området Torsviken,
- fastställa kontrollprogram.

Arbetstid

Arbetena för den nu tillståndsgivna vattenverksamheten ska vara utförda 10 år efter att denna dom vunnit laga kraft.

Igångsättningstid

De arbeten som föranleds av tillståndet enligt 9 kap. miljöbalken ska sättas igång senast 10 år efter att denna dom vunnit laga kraft.

Oförutsedd skada

Anspråk i anledning av oförutsedd skada får framställas inom 5 år från arbetstidens utgång.

Verkställighetsförordnande

Mark- och miljödomstolen förordnar med stöd av 22 kap 28 § första stycket miljöbalken att det nu lämnade tillståndet till vattenverksamhet får tas i anspråk utan hinder av att domen inte har vunnit laga kraft i tillståndsdelen. Ett villkor för detta är dock att sökanden ställer säkerhet på det sätt som föreskrivs i nämnda lagrum.

Ogillade yrkanden

Alla yrkanden i målet om andra eller strängare villkor än de som har angetts ovan ogillas.

Kostnader

Mark- och miljödomstolen finner inte skäl att sätta ner eller efterskänka den tidigare fastställda och inbetalade prövningsavgiften på 400 000 kr.

GHAB ska betala ersättning för rättegångskostnader till

- a) Havs- och vattenmyndigheten med 91 200 kr.
- b) Länsstyrelsen Västra Götalands län med 120 000 kr.
- c) Statens Fastighetsverk med 348 821 kr (exkl. moms).

På beloppen ska utgå ränta enligt lag från denna dag tills betalning sker.

BAKGRUND

Göteborgs Hamn AB (GHAB) har anfört följande.

Göteborgs hamn är Nordens största hamn med cirka 11 000 fartygsanlöp om året. Genom Göteborgs hamn passerar nära 30 procent av Sveriges utrikeshandel. I hamnen finns terminaler för container, ro/ro, bilar, passagerare samt olja och andra energiprodukter. Göteborgs hamn utgör också allmän hamn för vilken Göteborgs Hamn AB är huvudman.

Genom sin storlek och lokalisering är Göteborgs hamn av central betydelse för svensk och nordisk exportindustri, bl.a. stål-, pappers- och bilindustrin. Göteborgs hamn svarar också för en betydande andel av den samlade oljeimporten till Sverige. Göteborgs hamn är också den enda hamnen i Sverige som har tillräcklig kapacitet för att ta emot de allra största oceangående containerfartygen.

Göteborgs hamn har således en särställning som den viktigaste noden för godstransporter till och från Sverige och för det svenska näringslivets utveckling på en globaliserad marknad.

Godsvolymerna som hanteras i hamnen bedöms öka under den närmaste tioårsperioden. För att klara av att hantera de ökade godsmängderna planerar GHAB en utbyggnad av ytterligare kajplatser i anslutning till det befintliga terminalområdet och kajerna vid Arendal.

Utbyggnadsprojektet går under arbetsnamnet Arendal 2 och avser dels en utbyggnad av befintliga anläggningar i Arendalshamnen och dels anläggning av ytterligare kajplatser och därtill hörande terminalytor i anslutning till det befintliga terminalområdet och kajerna vid Arendal. Ansökan omfattar i huvudsak invallning av vattenområde i nuvarande Arendalsviken, utfyllnad av det invallade området genom nyttjande av stabiliserade/solidifierade förorenade muddermassor som anläggningsmaterial, byggnation av kajer, slänter och terminalytor, muddring av hamnbas-

säng och farled samt bedrivande av utökad hamnverksamhet vid utbyggd kajplats 750 och de tillkommande kaj sträckor som GHAB avser att nyanlägga.

De huvudsakliga miljökonsekvenserna av den sökta verksamheten utgörs av påverkan på kulturmiljön och att ålgräsområden i Arendalsviken exploateras. En för projektet avgörande bedömning är i vilken utsträckning förorenade muddermassor kan användas för anläggningsändamål. Särskilda utredningar avseende geoteknisk stabilitet och föroreningsläckage har visat att stabiliserade muddermassor kan användas utan negativa konsekvenser för miljön. Den mest betydande konsekvensen av planerad hamnverksamhet vid Arendal 2 har bedömts vara utsläppen av luftföroreningar från lastmaskiner och, som en indirekt följd av hamnverksamheten, motsvarande utsläpp från fartyg.

ANSÖKAN

Yrkanden

GHAB yrkar att mark- och miljödomstolen lämnar tillstånd till att i huvudsaklig överensstämmelse med ansökan och övriga handlingar vartill ansökan hänvisar,

i vattenområde A, markerat med grön begränsningslinje å ritning M10-206, inom fastigheterna Göteborg Arendal 1:7, 764:283, 764:403, 764:717,

- valla in området genom pålning och anläggande av sprängstensvallar,
- anlägga en temporär sedimenteringsbassäng för vatten som skall bortledas från det invallade området,
- planspränga och övertäcka Lilla Aspholmen,
- fylla ut vattenområdet inom invallningen genom användning av rena eller förorenade, stabiliserade/solidifierade muddermassor, andra anläggningsmaterial samt bindemedel och ovan vattenytan upplägga sådana material för anläggande av kajer och terminalytor,

i anslutning till utfyllnadsområdet, genom pålning och spontning anlägga slänter samt

- förlänga befintlig kaj 750 med högst 60 löpmeter,

- nyanlägga högst 650 löpmeter kaj i utfyllnadsområdets södra del.

inom fastigheterna Arendal 764:283, 764:717 och samfälligheten s:65 samt inom allmänt vattenområde, genom muddring och sprängning fördjupa

- vattenområde B, markerat med blå skraffering å ritning M 10-206, och för framtiden vidmakthålla ett ramfritt djup inom området om 11,0 m (maximalt djup 1 meter större), och
- vattenområde C, markerat med röd skraffering å ritning M 10-206, och för framtiden vidmakthålla ett ramfritt djup inom området om 11,2 m (maximalt djup 1 meter större).

i övrigt få utföra de arbeten i vatten som erfordras för hamn- och terminalverksamhetens bedrivande,

innan och under utfyllnadsarbetena bortleda och efter sedimentering släppa ut överskottsvatten, från det invallade området till vattenområde i Göta älv, samt

GHAB yrkar vidare att mark- och miljödomstolen lämnar tillstånd till att inom Arendalshamnen bygga ut befintlig hamnterminal och där bedriva hamnverksamhet där trafik medges för fartyg med en bruttodräktighet på mer än 1 350.

Under förutsättning att det befinns erforderligt, yrkar GHAB dessutom att mark- och miljödomstolen, meddelar tillstånd enligt 7 kap. 28 a § MB för den sökta verksamheten och dispens enligt 15 kap. 33 § MB för de ovan angivna utfyllnadsarbetena.

GHAB yrkar, för det fall att bolagets rådighet enligt 2 kap. 4 § 4 p. lagen med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet inte är tillräcklig för en sakprövning av ansökan, att mark- och miljödomstolen enligt 28 kap. 10 § MB medger GHAB tvångsrätt över fastigheten Arendal 764:283 till utförande av de anläggningar och åtgärder som anges ovan.

GHAB yrkar slutligen att mark- och miljödomstolen fastställer såväl arbetstiden för de sökta vattenverksamheterna som igångsättningstiden för den miljöfarliga verksamheten till tio år från den dag tillståndsdomen vinner laga kraft, fastställer tiden för anmälan av oförutsedd skada i anledning av de sökta vattenverksamheterna till fem år efter arbetstidens utgång samt att tillståndet får tas i anspråk även om domen inte vunnit laga kraft (verkställighetsförordnande).

Till närmare utveckling av sin talan har GHAB anfört bl.a. följande.

Tidigare beslut av betydelse för ansökan

Länsstyrelsens delbeslut 2009-06-12 i ärende dnr 551-55224-2002 samt beslut 2012-06-06, dnr 551-18827-2011 om tillstånd till hamnverksamhet. Delbeslutet innefattar tillstånd till befintlig och utökad hamnverksamhet i Skandiahammen, Älvsborgshammen och Arendalshammen, således även befintlig hamnverksamhet vid kaj 750. Beslutet har därefter kompletterats med ytterligare ett beslut om slutliga villkor rörande förutsättningarna för elanslutning av fartyg. Beslutet har vunnit laga kraft, således även i fråga om fastställande av slutliga villkor rörande buller, som tidigare skjutits upp under en provotid.

Miljödomstolens i Vänersborg dom 1999-11-01 i mål nr M 143-99. I domen erhöll GHAB tillstånd att bl. a. bygga ut Arendalshammen med Arendalspiren (nuvarande kaj 750) och djupmuddra ett område i anslutning till kajen.

Miljööverdomstolens dom 2003-11-13 i mål nr M 6782-01

I domen fastställde MÖD miljödomstolens dom 2001-08-31 i mål M 41-01 i det s.k. farledsmålet. Genom domen erhöll staten genom Sjöfartsverket, Göteborgs kommun och GHAB tillstånd till muddring av farlederna Torshamnsleden och Böttöleden till Göteborgs hamn och ansluter således till det område som nu skall djupmuddras.

Andra domar och beslut rörande omhändertagande av förorenade muddermassor GHAB:s behov av att omhänderta muddermassor har sedan länge tillgodosetts ge-

nom beslut som medger tippning av rena eller måttligt förorenade muddermassor SSV Vinga. Mot bakgrund av att även rena muddermassor som flyttas inom hamnområdet, i svensk rätt, betraktas som avfall har GHAB, såvitt avser rena muddermassor, prövat en ansökan om förnyad dispens från dumpningsförbudet i 15 kap. 31 MB till Havs- och vattenmyndigheten. *HaV har 2013-06-25 i beslut dnr 1168-2012*, delvis bifallit dispensansökan. GHAB har överklagat beslutet, bl.a. vad avser tillåten tippningsmängd och vissa villkorsmässiga begränsningar av föroreningsinnehåll i sedimenten.

Tidigare har förorenade muddermassor lagts upp i Torsvikenområdet. Det senaste tillståndet, miljödomstolens *dom 2000-01-17, mål nr M 340-99* avsåg deponering av förorenade muddermassor inom en invallad yttre del av Torsviken. Tippningen av muddermassor har upphört då tillståndet löpte ut 2009-12-31.

GHAB har därefter erhållit dispens för tippning av förorenade muddermassor i Lundbyhamnen, jml. 15 kap. 33 § MB i anledning av att *Miljööverdomstolen i beslut 2009-03-19, i mål nr M 304-09* nekat Naturvårdsverket prövningstillstånd efter att miljödomstolen vid Nacka tingsrätt genom dom 2008-12-10 i mål nr M 3772-08, med ändring av Naturvårdsverkets beslut, bifallit GHAB:s dispensansökan.

GHAB har även erhållit tillstånd enligt 9 och 11 kap. MB för att deponera förorenade muddermassor i två av bergrummen vid Syrhålå som ursprungligen anlades av staten för beredskapslagring av råolja, miljödomstolens deldom 2004-01-19 i mål nr M 204-01. Tillståndet har ännu inte tagits i anspråk.

GHAB har i stället inhämtat tillstånd enligt miljöbalken för användning av bergrum 3 för transitlagring av råolja, dvs. bergrummens ursprungligen avsedda ändamål, *miljöprövningsdelegationens beslut 2010-05-02, dnr 551-34713-2005*. Som ett led i utvecklingen av transitlagringen av råolja har GHAB har även erhållit MMD:s tillstånd för att även nyttja bergrum 1 för sådant ändamål, mark- och miljödomstolens *dom 2013-07-12 i mål nr M 2100-12*.

Sammanfattningsvis finns det i dagsläget medgivande att tippa rena muddermassor SSV Vinga. Förorenade massor kan under ytterligare någon tid omhändertas i Lundbyhamnen. Enligt GHAB:s beräkningar kommer dock Lundbyhamnen att vara fylld efter de underhållsmuddringar som skall ske under 2014. Bergrummen vid Syråla, som till stora samhälleliga kostnader framsprängts för beredskapslagring av råolja, används delvis återigen för sitt ursprungliga tekniska ändamål - lagring av råolja. Det finns fortsatt efterfrågan på att ytterligare utveckla råoljelagringen i bergrummen. Bergrummen bör därför i det längsta reserveras som en resurs för det ändamålet. Någon annan plats för framtida omhändertagande av förorenade muddermassor som fortlöpande uppkommer inom hamnområdet och i farlederna in till Göteborgs hamn, finns således inte tillgänglig i dagsläget. Behovet av en ny anläggning för mottagning av kontinuerligt uppkommande muddermassor, även förorenade sådana, är således påtagligt.

Höjdsystem

Angivna höjder hänför sig till Göteborgs lokala höjdsystem om inget annat anges.

Det tekniska utförandet

Den närmare tekniska utformningen av den sökta verksamheten och däri ingående anläggning och andra anordningar är beskrivna i bifogad teknisk beskrivning jämte därtill fogade underbilagor, bilaga A till ansökan.

I sammanfattning innebär det tekniska utförandet att GHAB avser att valla in nuvarande Arendalsviken och vissa omgivande områden. Invallningen kommer att omfatta Lilla Aspholmen som kommer att plansprängas. Därigenom uppkommande sprängsten kommer företrädesvis att användas inom projektet för invallning och utfyllnad. Vattenområdet inom invallningen skall fyllas ut och därpå byggas upp till en höjd av 12,8 m i Göteborgs lokala höjdsystem. Arbetena skall utföras med tillämpning av någon av tre alternativa utfyllnadsmetoder, eller kombinationer därav.

Utfyllnaden kan innefatta användning av förorenade muddermassor som undergår stabilisering/solidifiering. De muddermassor som avses komma till användning

emanerar företrädesvis från de återkommande muddringskampanjer som GHAB utför i och i anslutning till hamnområdet för att underhålla farleder och hamnbassänger och vidmakthålla reglerade djup, men kan också härröra från punkt- eller områdesvisa nymuddringar inom hamnområdet eller från andra muddringsarbeten i regionen.

Vidare avser GHAB att i vattenområdet förlänga befintlig kaj 750 för att kunna ta emot längre fartyg än som är möjliga i dagsläget och att anlägga nya kajer för lastning och lossning samt en kajplats för förtöjning och annan temporär angöring av fartyg.

Åtgärderna utförs i syfte att skapa ny och utökad kaj- och terminalyta och innebär att Arendalshamnen byggs samman med befintliga terminaldelar i Älvsborgshamnen. Projektet innefattar således även helt landförlagda sprängnings- och anläggningsarbeten av betydande omfattning.

I vattenområdet utanför det nya kaj- och terminalområdet skall dessutom utföras muddrings- och sprängningsarbeten i syfte att bredda och fördjupa farleden och hamnbassängen. Muddringsarbetena skall ske så att det vid kaj skall hållas ett ramfritt djup om 11,0 meter och inom farleden ett ramfritt djup om 11,2 meter. För båda djupangivelserna gäller att s.k. övermuddring med ytterligare en meters djup skall kunna ske på motsvarande sätt som föreskrivits i den ovan refererade farledsdomen (*MÖD dom 2003-11-13 i mål nr M 6782-01*).

Ansökan bygger således på att en alltmer vanligt förekommande metod för stabilisering/solidifiering av förorenade muddermassor skall kunna tillämpas vid utfyllnaden av vattenområdet. Metoden är tekniskt väl beprövad och dokumenterad i samband med just utbyggnad av hamnar och andra liknande anläggningar i vattenområden, såväl i Sverige som i andra jämförbara länder. Som exempel på metodens tillämpning i Sverige kan nämnas prövning och utbyggnad av de allmänna hamnarna i Gävle, Oskarshamn och Oxelösund. På motsvarande sätt används har metoden använts i såväl Oslo som Helsingfors hamnar. I korthet innebär metoden att mudder-

massorna, som ju har ett i allt väsentligt mineralogiskt innehåll, används som ballastmaterial vid inblandning av cement eller andra bindemedel. Genom den kemiska process som uppstår i blandningen, bildas en monolit som kan användas som grund för anläggande av de avsedda kaj- och terminalytorna.

Miljökonsekvensbeskrivning

Sedan samråd genomförts har GHAB låtit upprätta MKB i enlighet med 6 kap. 7 § miljöbalken, vari de synpunkter som framförts i samråden beaktats. Av MKB framgår bl.a. följande.

De huvudsakliga värdena i området som påverkas av planerad verksamhet är kulturmiljö och naturmiljö. Lilla Aspholmen ingår i riksintresset för kulturmiljövården för Nya Älvsborgs fästning. Riksintresset omfattar fästningsön och försvarslinje mot Hisingen där öarna Stora och Lilla Aspholmen med mellanliggande farledsspärrar ingår. Riksintresset har stora värden. Naturvärdena i utfyllnadsområdet är framför allt den ålgräsäng som växer i Arendalsviken. Utvecklingsområdet ligger relativt långt från bebyggelse (ca 2,5 km till Långedrag och Skeppstadsholmen) men ett konferenshotell finns i direkt anslutning.

De mest betydande konsekvenserna av planerad vattenverksamhet är påverkan på kulturmiljön och att ålgräsängen i Arendalsviken exploateras. Övriga aspekter, friluftsliv, förorening av vatten, markföroreningar, luftföroreningar och buller har bedömts ge liten negativ konsekvens.

En för projektet väsentlig förutsättning är i vilken utsträckning förorenade muddermassor kan användas för anläggningsändamål. Särskilda utredningar avseende geoteknisk stabilitet och föroreningsläckage har visat att stabiliserade muddermassor kan användas utan negativa konsekvenser för miljön.

Den mest betydande konsekvensen av planerad hamnverksamhet vid Arendal 2 har bedömts vara utsläppen av luftföroreningar från fartyg och lastmaskiner. Utsläppen

sker dock på stort avstånd från bostadshus och luftföroreningarna bidrar huvudsakligen till bakgrundsnivåer lokalt och regionalt.

Övriga aspekter, kulturmiljö/landskapsbild, friluftsliv, förorening av vatten, markföroreningar och buller har bedömts ge liten negativ konsekvens.

Rådighetsfrågor och den sökta verksamhetens tillåtlighet

Vattenrättslig rådighet

De delar av ansökan som omfattar vattenverksamhet kommer att bedrivas inom fastigheterna Göteborg Arendal 1:7, 764:283, 764:403, 764:717 och samfälligheten s:65. GHAB rådighet till vissa berörda fastigheter genom eget ägande. Vidare omfattar GHAB:s yrkanden om tillstånd till vattenverksamhet, verksamhet som behövs för allmän hamn. Erforderlig rådighet för vattenverksamheten föreligger därför även i förhållande till övriga fastigheter och samfälligheter med stöd av 2 kap. 4 § fjärde punkten lag (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet. Därutöver berör ansökan även allmänt vatten. GHAB har därför inhämtat s.k. rådighetstillstånd från Kammarkollegiet. För att säkra åtkomsten till Arendal 764:403 som i dag är i Göteborgs kommuns ägo, avser GHAB att förvärva del av berörd fastighet.

GHAB avser även att förvärva berörda områden inom Arendal s:65, alternativt säkra åtkomst till berörda områden genom inrättande av servitut, som ett led i genomförandet av den detaljplan som kommer att fastställas för området.

Vidare har GHAB som ett led i genomförande av projektet och för att kunna fullgöra sitt offentliga huvudmannaskap såsom innehavare av Göteborgs allmänna hamn och som utpekad hamn i EU:s TEN-T Core Network, nått en överenskommelse med Statens Fastighetsverk om att förvärva del av Arendal 764:283. GHAB har därför anfört det yrkande om tvångsrätt, rörande ett område om drygt 63 000 m² som huvudsakligen utgörs av vattenområde.

Särskilt om arbetstid

Arbetstiden för den sökta vattenverksamheten är beroende av vilken utfyllnadsmetod som väljs. Sett enbart till själva byggtiden för kajer och ramper beräknas denna till cirka 2 år. GHAB har identifierat och utrett tre huvudsakliga utfyllnadsmetoder som kan tillämpas var för sig eller i kombination med varandra. Arbetstidens längd påverkas i hög grad av vilken metod som slutligen befinns vara den lämpligaste.

Metod 1 innebär att utfyllnad sker med konventionella anläggningsmaterial. Tidsåtgången för denna utfyllnadsmetod motsvarar tidsåtgången för att loss hålla berget från Lilla Aspholmen, västra Arkenberget samt berget söder om Arken, alternativt den tidsåtgång som erfordras för att erhålla motsvarande material från andra anläggningsprojekt.

Metod 2 innebär att utfyllnaden uteslutande sker med förorenade muddermassor. Tidsåtgången för att fylla hela ytan beräknas ta 6-10 år och den sammanlagda arbetstiden beräknas bli 9-15 år. Beräkningen baseras på att erforderliga mängder muddermassor hämtas från underhållsmuddringar inom hamnområdet och de nu sökta muddringsarbetena rörande kajer och farled samt att utfyllnadsarbetena sker i två etapper. För att innehålla en arbetstid om högst tio år, måste utfyllnadsmetoden kombineras med annan metod eller att muddermassor hämtas från annat håll.

Metod 3 är en kombination av de två ovan redovisade utfyllnadsmetoderna. Denna utfyllnadsmetod kan tidsbestämmas först när det är klarlagt hur utfyllnaden skall genomföras.

För att bevara nödvändig flexibilitet i valet mellan de ovan redovisade utfyllnadsmetoderna finns det skäl att bestämma arbetstiden för arbeten i vatten till tio år.

Ekonomisk tillåtlighet av vattenverksamheterna

Enligt 11 kap. 6 § miljöbalken får en vattenverksamhet bedrivas endast om verksamhetens fördelar från allmän och enskild synpunkt överväger kostnaderna samt skadorna och olägenheterna av den.

I den fördjupade översiktsplanen för området redovisas en genomförd analys av de samhällsekonomiska konsekvenserna och nyttan av en utbyggnad av bl.a. Arendal 2. Enligt den samhällsekonomiska bedömningen ger varje ny kajplats en samhällsekonomisk vinst på cirka tre miljarder kr. Den samlade samhällsekonomiska nyttan av utbyggnad av hela Ytterhamnsområdet, således även innefattande potentiella expansionsområden vid Risholmen, har uppskattats till mellan 5,8 och 15,2 miljard kronor, beroende på vilket av utredda alternativ som slutligen väljs.

Anläggningskostnaderna för projektet Arendal 2 har beräknats uppgå till cirka en miljard ler, varav merparten belöper på arbeten i vatten.

Mot bakgrund av det ovan anförda gör GHAB gällande att det föreligger erforderlig båtnad för ifrågavarande vattenverksamhet.

Riksintressen och behandlingen av dessa i samhällsplaneringen

I ÖP 09 redovisas att det område som berörs av ansökan, omfattas av riksintressen för sjöfart, kulturmiljövård och för totalförsvaret: bullerpåverkat område. Samtliga förekommande riksintressen finns redovisade i MKB.

Riksintresse för kommunikationer (Sjöfart, vägar och järnvägar)

Sjöfartsverket har efter hemställan från Länsstyrelsen i Västra Götalands län, i beslut 2000-05-15, förklarat Göteborgs Hamn som riksintresse för sjöfarten enligt 3 kap. 8 § MB. Riksintressebestämningen fastställdes ånyo av Trafikverket i februari 2013. Göteborgs hamn är även en av fem svenska hamnar som i EU:s TEN-T nätverk för kommunikation är utpekade som en s.k. Core Network-hamn.

Riksintresseanspråket avser även huvudfarlederna till Göteborg, Torshamnsleden och Böttöleden liksom de ytor på land som är nödvändiga för hamnens verksamhet samt anslutande vägar och järnvägar och rangerbangårdar i anslutning till dessa.

Sjöfartsverket och Länsstyrelsen i Västra Götalands län har i samarbete med Vägverket, Banverket och Tillväxtverket i en rapport (Riksintresse Göteborgs hamn, Rapport 2009:67) preciserat statens samlade riksintresseanspråk för kommunikat-

ioner och industriell produktion inom och i anslutning till Göteborgs hamn. Syftet sägs vara att rapporten ska tjäna som ett underlag för kommunens fysiska planering och tillståndsprovning samt för länsstyrelsens, Sjöfartsverkets och övriga myndigheters tillståndsprovning och tillsyn.

I rapporten fastslås att även hamnens expansionsmöjligheter ingår i riksintresset och att riksintresset syftar till att skydda viktiga hamnfunktioner så att dess förutsättningar och utvecklingsmöjligheter inte försvåras. I statens riksintresseanspråk ingår således bl.a. erforderliga utvecklingsområden för hamnverksamhet på 0-30 års sikt.

Expansionsplanerna materialiseras genom den kommunala planeringen. Därvid inftar den fördjupade översiktsplanen, antagen av kommunfullmäktige 2006-04-20, (FÖP) avseende planerad utbyggnad av Ytterhamnarna och det däri angivna utvecklingsområde (bl.a. Lilla Aspholmen), en central ställning i det sålunda preciserade riksintresset. FÖP:en utgör ett första steg i ett påbörjat detaljplanearbete och den tillämnade verksamheten inom Arendal 2 sägs täcka de närmaste tio årens behov av utrymme för ökade godsvolymer.

Den fördjupade översiktsplanens innehåll återspeglas även i gällande översiktsplan för Göteborgs kommun, antagen av kommunfullmäktige 2009-02-26 (ÖP 2009).

Kulturmiljö

Lilla Aspholmen ingår tillsammans med Stora Aspholmen och Älvsborgs fästning i ett område som är av riksintresse för kulturmiljövården. Riksintresseområdets kärna utgörs av själva fästningsholmen genom dess historiska och bebyggelseantikvariska värden.

Lilla Aspholmens betydelse för riksintresseområdet är väsentligen av historisk och kontextuell art. Detta förhållande uttrycks i FÖP:en på följande sätt:

"Det som påverkas är främst det historiska sammanhanget, i vilket Lilla Aspholmen ska ses. Genom landskapsstudier har vi analyserat hur intrycket från Älvsborgs

fästning påverkas och funnit att det från denna frekventerade punkt inte påverkas. Stora Aspholmen ligger som en barriär och Lilla Aspholmen syns inte. Från fartyg uppfattas inte heller den historiska farledsspärren i vilken Lilla Aspholmen ingick. Detta bl.a. på grund av utfyllnader och kaj anläggningar i området." Lilla Aspholmen är i fysisk bemärkelse belägen i riksintresseområdets yttre randzon och saknar i det närmaste synliga eller på annat sätt fysiska tecken på historiska aktiviteter. Lilla Aspholmen är således av mer perifer betydelse för riksintresseområdet än dess kärna - fästningsholmen och i någon mån även Stora Aspholmen, Ett av få exempel på lämningar är den historiska fartygsspärren mellan Lilla och Stora Aspholmen.

GHAB har i MKB:n utförligt utrett och utifrån en kriteriestyrd utvärdering bedömt, den sökta verksamhetens påverkan på kulturmiljöintresset. Hamnaktiviteterna bedöms där ge betydande påverkan på kulturmiljöintresset. Effekterna bedöms efter genomförande av skyddsåtgärderna vara lokala, långvariga och ha medelstor påverkan.

I den fördjupade översiktsplanen görs emellertid bedömningen att ur ett långsiktigt hållbarhetsperspektiv, övervägs nackdelarna för riksintresset Älvsborgs fästning av fördelarna för riksintresset Göteborgs hamn och den samhällsekonomiska nytta som en utbyggnad i detta läge medför.

Som också redovisas i den fördjupande översiktsplanen är det GHAB:s avsikt att kompensera det intrång i riksintresset för kulturmiljö som den sökta verksamheten kan orsaka. GHAB har således i avtal med Göteborgs kulturnämnd åtagit sig att bidra till finansieringen av en beskrivning av stadens befästningsverk med 4 miljoner kr.

Förekommade riksintressens förenlighet

Enligt 3 kap. 8 § MB ska mark- och vattenområden som är av riksintresse för bl.a. anläggningar för kommunikation, så långt som möjligt skyddas mot åtgärder som påtagligt kan försvåra tillkomsten eller utnyttjandet av anläggningarna. Företräde skall ges sådan användning som medför en från allmän synpunkt god hushållning.

Som framgår ovan har kommunen och länsstyrelsen i statens precisering av Göteborgs hamn som riksintresse för sjöfarten, fördjupad översiktsplan 2006, gällande översiktsplan från 2009 och i det pågående detaljplanearbetet gjort en avvägning mellan förekommande riksintressen.

Länsstyrelsen har i sitt granskningsyttrande 2005-10-10 över FÖP:en, i fråga om den nu tillämnade verksamheten, funnit att planen kan godtas när det gäller avvägningen mellan riksintresset Älvsborgs fästningsmiljö, Lilla Aspholmen och utveckling av hamnverksamheten. Länsstyrelsen uttalar vidare:

"Länsstyrelsen bedömer i likhet med kommunen, att det är ett tillgodoseende av Göteborgs hamns intresse som på lämpligaste sätt långsiktigt främjar hushållningen med marken, vattnet och den fysiska miljön i övrigt. Därför kommer Länsstyrelsen inte att överpröva detaljplaner som stämmer överens med den fördjupade översiktsplanen i denna del."

Mot denna bakgrund är det GHAB:s mening att ändamålen med riksintresset Göteborgs hamn och riksintresset för kulturmiljövården i första hand är att anse som förenliga. Den sökta verksamheten bör därför, enligt GHAB:s mening, således anses tillåtlig även ur riksintressesynpunkt.

För det fall att rätten i sin prövning emellertid skulle finna att riksintressena är att anse som sinsemellan oförenliga, skall riksintresset för sjöfart, i enlighet med den statliga preciseringen av riksintresset och gjorda överväganden och bedömningar i planarbetet, anses på lämpligaste sätt långsiktigt främja hushållningen med mark, vatten och den fysiska miljön i övrigt. Den sökta verksamheten är, mot den bakgrunden, i vart fall att anse som tillåtlig och skall äga företräde ur riksintressesynpunkt.

Detaljplan

Detaljplan för hamnutvidgning vid Lilla Aspholmen m.m. har antagits av Göteborgs kommunfullmäktige 2015-06-11. Planen har vunnit laga kraft. Detaljplanen innebär

att äldre detaljplan från 1985 upphävs och att ändamålet med markanvändningen bestäms till hamn- och terminaländamål samt öppet vatten där farled får anordnas. Den sökta verksamheten är i sin helhet således förenlig med gällande detaljplan.

Områdesskydd, Natura 2000 och artskyddsfrågor

Strandskydd

Enligt den detaljplan som gäller vid tidpunkten för ansökan omfattas vissa områden som ingår i ansökan av strandskydd.

Med hänvisning till vad som anförts ovan om den kommande detaljplanens avsedda ikraftträdande och att planen föreslås innebära att återstoden av i dag gällande strandskydd utsläcks, torde någon prövning av strandskyddsfrågorna inte behöva ske i förevarande mål. Oavsett vilket har i MKB:n redovisats erforderliga förutsättningar för verksamhetens tillåtlighet även ur strandskyddssynpunkt.

Natura 2000 m.m.

Den sökta verksamheten som omfattas av ansökan kommer inte att bedrivas inom område som omfattas av skydd enligt 7 kap. 28 § MB. Som framgår av redovisningen i MKB:n är det närmaste Natura 2000-området beläget i Torsviken. Avståndet mellan det områdets östra gräns och nu berörda arbetsområdets västra gräns är cirka 0,8 km. Med hänsyn härtill och föreslaget villkor och de försiktighetsmått och begränsningar av verksamheten som vid behov kan vidtas för att innehålla villkoret, bedöms området och mer specifikt de intressen som motiverat klassificeringen, därför inte påverkas negativt av den sökta verksamheten, åtminstone inte på något betydande sätt. Enligt GHAB:s mening leder det sagda till att den sökta verksamheten inte omfattas av den särskilda tillståndsplikten i 7 kap. 28 a § MB. För det fall att rätten gör en annan bedömning, har GHAB reservationsvis anfört ett yrkande om tillstånd också enligt nämnda bestämmelser.

Artskyddsfrågor

Som översiktligt redovisats i MKB:n har det vid inventeringar konstaterats förekomma exemplar av större vattensalamander vid Arkenberget, norr om

arbetsområdet. Lämpliga landmiljöer för större vattensalamander finns visserligen inom arbetsområdet, men en befintlig transportväg mellan Älvsborgsterminalen och Arendalspiren utgör en barriär för artens spridning, vilket medför att större vattensalamander förmodligen inte finns inom arbetsområdet.

För att klarlägga huruvida de sökta arbetena kan innebära sådan påverkan på arten har GHAB, inom ramen för pågående detaljplanearbete, under år 2009 ingivit en ansökan om dispens enligt artskyddsförordningen till länsstyrelsen. Länsstyrelsen har genom beslut 2013-07-09 klarlagt att någon artskyddsdispens inte krävs, givet att GHAB vidtar vissa angivna skyddsåtgärder och försiktighetsmått. Länsstyrelsen har i beslutet därför meddelat ett föreläggande med stöd av 12 kap. 6 § MB om vad GHAB har att iakttaga vid de nu sökta arbetenas utförande.

De åtgärder som kan behöva vidtas i artskyddshänseende, regleras således i särskild ordning. Enligt GHAB:s mening är således relevanta artskyddsfrågor prövade och avgjorda separat, vid sidan av detta mål.

Miljöbalkens allmänna hänsynsregler

Den sökta verksamheten aktualiserar på olika sätt flera av miljöbalkens allmänna hänsynsregler. GHAB vill, utöver vad som framgår i MKB:n, särskilt framhålla följande.

Kunskapskravet (2 kap, 2 § miljöbalken)

GHAB har under hela den tid som hamn- och vattenverksamhet bedrivits i Göteborgs hamn byggt upp en omfattande kunskap om verksamheterna och dess potentiella omgivningspåverkan och har således den kunskap och erfarenhet som behövs med hänsyn till verksamheternas omfattning och art. Drift och underhåll sköts av personer med stor kunskap och lång praktisk erfarenhet.

Verksamheten bedrivs idag i enlighet med detaljerade författningsbestämmelser. Ansvar för att miljölagstiftning och tillstånd m.m. efterlevs är delegerat inom organisationen. Delegaterna får fortlöpande utbildning i frågor som är av betydelse för

deras förmåga att fullgöra sitt delegerade ansvar. Ett led i upprätthållandet av denna kunskap är det utvecklings- och egenkontrollarbete som sker inom ramen för GHAB:s certifierade kvalitetssäkrings- och miljöledningssystem.

I de fall GHAB upplåter rätt för annan att bedriva verksamheten vid terminalerna, åläggs utföraren genom avtal att driva verksamheten i enlighet med motsvarande principer som redovisats ovan.

Försiktighetsprincipen (2 kap. 3 § miljöbalken)

GHAB kommer att vidta de skyddsåtgärder och försiktighetsmått som behövs för att förebygga, hindra eller motverka att verksamheten medför skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön. De olika skyddsåtgärder och försiktighetsmått som GHAB planerar att vidta redovisas i teknisk beskrivning och MKB jämte bilagor och sammanfattas i avsnitt 7.14 i MKB:n.

GHAB anser sig ha åtagit sig att vidta de försiktighetsmått som är rimliga att kräva för den sökta verksamheten.

Hushållnings- och kretsloppsprincipen (2 kap. 5 § miljöbalken)

Hushållningsprincipen i miljöbalken innebär att lösningar som minimerar förbrukningen av ändliga resurser och gynnar återvinning skall prioriteras.

Muddermassor betraktas i rättslig mening som avfall och kan, med hänsyn till graden av föroreningar, också utgöra farligt avfall. Till följd av Göteborgs hamns läge i Göta älvs mynning, med den omfattande, naturliga sedimenttransport som sker i älven, föreligger behov av kontinuerliga underhållsmuddringar. Därtill kommer de muddermassor som uppkommer till följd av nymuddringsföretag inom och utom Göteborgs hamn och som behöver tas om hand på ett betryggande sätt.

Genom att använda muddermassor som utfyllnads- och konstruktionsmaterial, i stället för enbart använda naturresurser som grus och bergkross, är den sökta verksamheten ett led i samhällets strävanden att uppfylla ifrågavarande princip. Mud-

dermassorna, som annars är svåra, utrymmeskrävande och dyra att hantera, kan härigenom nyttiggöras under miljö- och resursmässigt betryggande former. Den sökta verksamheten bidrar alltså på ett betydande sätt till en god hushållning med naturresurser.

Den sökta hamnverksamheten kommer också att bedrivas med iakttagande av möjliga energibesparande åtgärder.

Verksamheten är således väl förenlig med hushållnings- och kretsloppsprincipen.

Lokaliseringsprincipen (2 kap. 6 § miljöbalken)

Frågan om var hamnens utveckling och expansion skall ske, har undergått omfattande utredningar i samband med preciseringen av Göteborgs hamns som riksintresse för sjöfarten och det därpå följande planarbetet med den fördjupade översiktsplanen för Ytterhamnsområdet, den kommun övergripande översiktsplanen och det pågående detaljplanearbetet.

Samtliga utredningar utpekar det aktuella området som lämpligt för den sökta verksamheten och att andra alternativ inte finns tillgängliga. Verksamheten är således inte bara förenlig med de redovisade planerna utan utpekas entydigt som det direkt avsedda ändamålet för markanvändningen i området. Genom riksintresseförklaringen av hamnverksamheten och att denna förklarats vara den verksamhet som på lämpligaste sätt långsiktigt främjar hushållningen med marken, vattnet och den fysiska miljön i övrigt, tillgodoses även de krav som följer av 3-4 kap. MB. Enligt GHAB:s mening innebär det anförda att det är visat att lokaliseringsprincipen är tillgodosedd i målet.

Härtill kommer emellertid att den befintliga hamnverksamheten är historiskt knuten till de naturliga betingelser som givit upphov till Göteborgs hamn. Alternativa lokaliseringmöjligheter av kaj anläggningar med tillhörande terminalytor med tillgång till nödvändig infrastruktur i övrigt, finns inte tillgängliga.

Nu aktuell utbyggnad måste också av givna effektivitets- och samordningsskäl byggas ut i anslutning till befintliga hamnterminaler. Alternativa lokaliseringar inom hamnområdet har övervägts men har i den prioritetsordning som ligger i preciseringen av riksintresset och de redovisade planerna, icke befunnits möjliga eller lämpliga. Det saknas därför miljömässiga, tekniska och ekonomiska skäl att överväga alternativa lokaliseringar i vidare mån än vad som framgår av MKB och den därmed sammanhängande utredningen av alternativa lokaliseringar, bilaga B2 till MKB:n.

Sammanfattningsvis är det GHAB:s bedömning att den föreslagna lokaliseringen är lämplig med hänsyn till att ändamålet skall kunna uppnås med minsta intrång och olägenhet för människors hälsa och miljön.

Miljö kvalitetsnormer

Miljö kvalitetsnormer för luft

Som redovisas i MKB:n är vattenarbetena i ansökan av temporär art och sker i ett område där människor normalt inte vistas.

I fråga om den sökta hamnverksamheten och dess påverkan på luftkvaliteten så framgår av undersökningar som bland andra miljöförvaltningen i Göteborgs kommun genomfört att kvävedioxidhalterna i anslutning till området för den sökta verksamheten ej överskrider gällande miljö kvalitetsnormer.

Frågan om den sökta hamnverksamhetens bidrag till den samlade luftföroreningsituationen i Göteborg har utretts i den fördjupade översiktsplanen. Där anges att den föreslagna hamnutbyggnaden i hela ytterhamnsområdet, således även framtida potentiella expansionsområden vid Risholmen, fram till 2010 skulle medföra en 20 % ökning av antalet lastbilar. Dessa sägs dock spridas ut på vägnätet, främst de större lederna. I kritiska avsnitt, t.ex. Tingstadstunneln, bedöms den indirekt hamnrelaterade trafiken endast svara för en mycket liten andel av trafiken. I den MKB som upprättades inom ramen för ansökan om tillstånd för hamnverksamheten i Ytterhamnarna, beräknades den fordonstrafik som kommer till eller kör från de termina-

lerna, bortom ett område som begränsas av Ivarsbergsmotet, Kärrlyckemotet och Oljevägsmotet, uppgå till ca en procent av det totala trafikflödet.

Givet dessa omständigheter och de positiva effekterna av genomförda och framtida trafikinvesteringar, bl.a. elektrifieringen av hamnbanan och främjande av tågburna transporter liksom anläggandet av nya och förbättrade tillfartsvägar, görs i MKB:n bedömningen att den sökta verksamhetens bidrag till förekommande luftföroreningshalter på de mest utsatta platserna i Göteborg, blir marginellt.

Enligt GHAB:s mening kan den sökta hamnverksamhetens ringa bidrag till den samlade luftföroreningssituationen inte anses medverka till att föreskrivna miljö-kvalitetsnormer för luftkvalitet överskrids. Något hinder mot verksamhetens tillåtlighet föreligger således inte.

Miljökvalitetsnormer för fisk- och musselvatten

Den sökta verksamheten berör inte något fisk- och musselvatten som avses i förordning om MKN och medverkar således inte heller till något överskridande av normen i fråga.

Miljökvalitetsnormer för ytvatten

I det område som berörs av den sökta vattenverksamheten Rivö fjord -SE574050-114780 var den ekologiska statusen 2009 "Måttlig ekologisk potential" och kvalitetskravet "God ekologisk potential 2021". Den kemiska statusen 2009 var "Uppnår ej god kemisk ytvattenstatus" och kvalitetskravet "God kemisk ytvattenstatus 2015".

När det gäller kemisk status är det förekomsten av tributyltenn (TBT) i sedimenten som är orsaken till att vattenförekomsten inte uppnår god kemisk ytvattenstatus.

Planerad vattenverksamhet innebär att sediment med förhöjda halter av TBT muddras och används för utfyllnad i Arendal 2. Detta innebär att sediment med förhöjd halt av TBT kommer läggas fast i en hamnkonstruktion och därmed medverka till

att den kemiska ytvattenstatusen förbättras vid Rivö fjord och närliggande vattenområden och därmed i någon mån medverka till att MKN uppfylls.

Planerad vatten- och tillkommande hamnverksamhet bedöms dock inte bidra utan snarare motverka att MKN god ekologisk potential uppnås. Enligt bedömningen är det dock regleringen av Göta älv, dvs. vid utloppet ur Vätern i Trollhättan och vid Lilla Edet, och dess stora värde för energiproduktion som har en överordnad påverkan på den ekologiska potentialen i vattenområdet. Den sökta verksamheten kan av givna skäl inte påverka dessa förhållanden i negativ riktning.

I övrigt är sökta vattenarbeten av temporär art och dess konsekvenser för vattenmiljön över gående. Den sökta verksamheten kan således inte medföra någon förutsedd försämring av den ekologiska potentialen.

Sammanfattningsvis medverkar den sökta verksamheten inte till att MKN för ytvatten inom berört vattenområde att överskrids.

Fiskeavgift och kompensationsåtgärder

Den sökta verksamheten innebär att tidigare icke exploaterade delar av Arendalsviken i sin helhet fylls ut. GHAB har därför utrett den skada på fisk och fiskeriintressen som utfyllnaden kan ge upphov till och redovisat utredningen i en PM - Kompensation marin miljö.

Av utredningen framgår sammanfattningsvis att det i Arendalsviken, mellan landsidan och Lilla Aspholmen, förekommer ett stråk av ålgräs, ca 1,75 ha stort, men att ålgräset genomgående har låg kvalitet och betecknas som "kraftigt påverkat" och värderats till klass fyra på en femgradig skala där klass fem är mest påverkat.

Därutöver kommer ca 3,1 ha mjukbottnar att täckas över genom utfyllnaden. Mjukbottnarna har främst betydelse för reproduktionen av plattfisk.

Utfyllnadsområdet har således ett visst värde för det marina livet och reproduktionen av fisk. Några villkor om skadebegränsande åtgärder enligt 11 kap. 8 § MB bedöms inte vara inte möjliga. En fiskeavgift framräknad enligt vedertagna principer i 6 kap. LVV skulle enligt GHAB:s bedömning endast uppgå till i sammanhanget blygsamma belopp.

GHAB har emellertid av policymässiga skäl beslutat om ett mer långtgående ekonomiska åtagande som dels syftar till att ersätta skador på fisk och fiskeriintressen, dels utgör kompensation för de skador och olägenheter i övrigt som kan uppkomma till följd av den sökta vattenverksamheten. I utredningen bedöms ett engångsbelopp om 500 000 kr, framräknat enligt där angivna beräkningsgrunder, vara en rimlig insats. Beloppet skall då även innefatta de fiskeavgifter som skulle kunna fastställas enligt lag.

GHAB har övervägt olika vetenskapliga mottagare av avsatta kompensationsmedel, utan att finna något projekt som tillräckligt väl motsvarar uppställda preferenser. Då syftet med fiskeavgiften resp. GHAB:s frivilliga åtagande om ekonomisk kompensation i detta fall sammanfaller, torde hanteringen av medlen därför lämpligen kunna samordnas i så måtto att de tas hand om av havs- och vattenmyndigheten för vidare fördelning på prioriterade forsknings- eller åtgärdsprojekt i västerhavet, företrädesvis relaterat till förekomsten av ålgräs på grundbotten.

Förslag till villkor

Med hänsyn till den sökta verksamhetens förutsebara inverkan på människors hälsa och miljön, föreslår GHAB följande villkor för tillståndet:

1. Verksamheten skall bedrivas i huvudsaklig överensstämmelse med ansökan, övriga handlingar vartill ansökan hänvisar samt vad GHAB särskilt uppgivit eller åtagit sig i målet.

Mindre ändring av verksamheten får vidtas efter godkännande av tillsynsmyndigheten. Som förutsättning för sådant godkännande skall gälla att ändringen

inte kan befaras medföra ökad störning för omgivningen.

Villkor för arbeten i vatten m.m.

2. Muddringsarbeten och anläggande av invallningar får inte utföras under perioden 1 april - 31 augusti.
3. Sprängningsarbeten i vatten skall utföras under begränsad sammanhängande tid och huvudsakligen utföras under vinterhalvåret. Innan sprängning sker skall fisk och fågel skrämmas med t.ex. akustisk metod.
4. I Torsviksbassängen och Södskärsbassängen inom Natura 2000-området Torsviken får synlig grumling, som orsakats av muddringsarbetena, inte förekomma.
5. Upptagna sprängstensmassor skall i möjligaste mån nyttiggöras inom projektet.
6. Massor till utfyllnad för anläggande av hamnplan ska stabiliseras/ solidifieras. Inblandning av stabiliseringsmedel och utläggning av massor ska ske på ett sådant sätt att utläckage av föroreningar förhindras. Massorna ska omges av tätskikt i den omfattning som behövs för att förebygga förorening av omgivande mark och vatten.
7. Vid detaljprojektering skall största möjliga hänsyn tas för att bevara kulturhistoriska värden.
8. Vid arbeten skall särskild uppmärksamhet iakttas för att upptäcka eventuella markföroreningar och att säkerställa en korrekt hantering av förorenade massor.
9. Slänterna till området skall utformas i huvudsaklig överensstämmelse med vad som anges i bifogade ritningar M10-201 i Bilaga A3 till teknisk beskrivning.

10. Vid transport av muddermassor till arbetsområdet skall transporten utföras på sådant sätt att risk för spill minimeras.
11. Försiktighetsmått skall vidtas för att förhindra spill av t ex petroleumprodukter till vattenområdet. Arbetsmaskiner och mobila dieselcisterner ska vara uppställda så att eventuellt spill inte avleds till vatten.
12. Buller till följd av verksamheten skall under arbetstiden begränsas så att de inte ger upphov till högre ljudnivå utomhus vid bostäder än följande värden.

Ekvivalent ljudnivå, (frifältsvärde)	dB (A)
Dag (07-18)	60
Kväll (18-22)	50
Natt (22-07)	45
Momentanvärde	dB(A)
Natt (22-07)	70

Nödvändiga, koncentrerade insatser med kort varaktighet, som ger upphov till högre ljudnivåer, får dock utföras under dag- och kvällstid.

13. Ankringsförbudsområden under arbetets utförande skall utmärkas och godkännas av Sjöfartsverket.
14. När arbetet utförs i eller i närheten av farleder skall detta meddelas Gothenburg Approach.
15. Efter arbetenas avslutande skall GHAB till Sjöfartsverket sända de uppgifter som behövs för rättning av sjökort och nautiska publikationer.
16. Ett förslag till kontrollprogram skall lämnas till tillsynsmyndigheten senast 3 månader innan detta tillstånd tagits i anspråk.

Villkor för den utökade hamnverksamheten

GHAB utgår från att de villkor som gäller enligt ovan refererat tillståndsbeslut för hamnverksamheten vid bl.a. Arendalshamnen, gäller oförändrat också för den nu sökta, utökade hamnverksamheten. Enligt GHAB:s bedömning saknas anledning att anta att den utökade verksamheten föranleder några ytterligare tillkommande villkor.

Delegerade frågor

D1. Mark- och miljödomstolen överlåter med stöd av 22 kap. 25 § tredje stycket miljöbalken åt tillsynsmyndigheten att medge undantag från följande villkor:

- kravet om tid för grumlande arbeten enligt villkor 2 ovan,
- kravet på beskaffenheten av arbetsfordon enligt villkor 11 ovan,
- begränsningen avseende bullrande arbeten, enligt villkor 12 ovan, samt

D2. Mark- och miljödomstolen överlåter med stöd av 22 kap. 25 § tredje stycket miljöbalken åt tillsynsmyndigheten att meddela villkor av mindre betydelse i fråga om:

- skäligen försiktighetsmått för uppställning av arbetsfordon och för åtgärder i övrigt för att begränsa utsläpp av olja och andra ämnen från installationer på terminalytorna inom den utökade hamnverksamheten,
- skäligen begränsningar i fråga om att ha strålkastare och andra ljuskällor riktade mot bostäder och farled.

Egenkontroll m.m.

GHAB tillgodoser de krav på kontroll och dokumentation som finns i förordningen (1998:901) om egenkontroll genom rutiner i företagets ledningssystem enligt vad som angivits i MKB. GHAB är certifierad enligt ISO 14001.

GHAB har i upprättad MKB, avsnitt 9, lämnat förslag till utformningen av utökade kontroll- och utredningsinsatser avseende hamn- och vattenverksamheterna.

Kostnader

Den bedömda totalkostnaden för att utföra den tillståndssökta vattenverksamheten uppgår till cirka 520 000 000 - 620 000 000 kr.

YTTRANDEN

Statens Fastighetsverk, SFV, har anfört följande. Parterna har nu träffat överenskommelse innebärande bland annat att SFV överlåter respektive upplåter mark- och vattenområden till GHAB och att GHAB tillförsäkras vattenrättslig rådighet och åtkomst till områdena i prövningen.

SFV anger vidare att det inte har någon erinran mot ansökan under förutsättning att följande villkor uppfylls;

att det som särskilt villkor ska inskrivas att GHAB i samråd med SFV innan sprängningsarbeten påbörjas ska upprätta en sådan riskanalys för påverkan på kulturhistoriska byggnader som avses i, samt i övrigt följa de anvisningar och riktvärden som framgår av, Svensk Standard SS 460 48 66:2011 "Vibration och stöt- riktvärden för sprängningsinducerade vibrationer i byggnader",

att det som särskilt villkor ska inskrivas att GHAB i samråd med SFV ska upprätta ett kontrollprogram för arbetena innehållande en redovisning av de skadeförebyggande åtgärder och kontroller som ska vidtas för att begränsa risken för att skador uppkommer på byggnadsverken inom fastigheten Älvsborg 855:752 som en följd av anläggningsarbetena,

och att tillståndet för hamnverksamhet förenas med samma villkor avseende buller som gäller enligt befintliga verksamhetstillstånd för Göteborgs hamns ytterhamnar,

Sjöfartsverket som i sak inget att erinra mot föreslagen ansökan menar att inneliggande fartyg vid de nu planerade kajerna 750 respektive 650 kan komma att innebära begränsningar för passerande kryssningsfartyg i framtiden. Scenariot med inneliggande fartyg vid nämnda kajer och passerande kryssningsfartyg har ännu inte

utretts helt men kan förslagsvis simuleras inför detaljprojektering. Denna synpunkt skall inte ses som avgörande för målet utan är en observation från Sjöfartsverkets sida kring vilka framtida restriktioner som kan bli aktuella vid ovan nämnda kajer.

Transportstyrelsen har inget att invända mot att projektet genomförs. Med anledning av ansökan vill styrelsen framföra följande synpunkter.

Slutlig kajutformning, hamnbassäng och muddringsgränser bör verifieras genom s.k. full-mission simulering. Simuleringen bör utvisa om:

1. Farledens och hamnens dimensioner är tillräckliga för den fartygstrafik som ska trafikera i det aktuella området.
2. Farledsutmärkningen är tillfredställande i förhållande till fartygstrafiken.
3. Det finns behov av restriktioner dvs. vind- och siktgränser, övrig trafikreglering.

Vid dimensionering och utformning av farled och hamnbassäng bör Transportstyrelsens riktlinjer för farledsutformning beaktas.

För den del av anläggningsfasen som kan komma att påverka övrig fartygstrafik i hamnen bör riskerna i samband med detta analyseras. Utifrån denna analys bör projektet vidta åtgärder för att höja säkerheten för sjötrafiken i samband med anläggningsfasen.

Förändringar av strandlinje, bottenpografi samt nya anläggningar i anslutning till hamnen och farleden ska efter genomförande av projektet sjömätas och geodetiskt bestämmas enligt sjömättningsstandard FSIS-44 och delges Transportstyrelsen.

Stadsbyggnadskontoret i Göteborg anför. Detaljplanen överensstämmer med kommunens översiktsplan och den fördjupade översiktplanen. Avvägning har gjorts mellan riksintressen för hamn och kulturmiljövård med fördel riksintresse hamnen vilket möjliggör att Lilla Aspholmen kan tas bort, Stadsbyggnadskontoret poängterar att den förändring som skett av kajerna sedan samrådet för detaljplanen där kajlägen flyttats in sett från farleden är positivt ur synpunkten skydd av kulturmiljön kring Nya Älvsborgs fästning.

Miljö- och klimatnämnden i Göteborg anför att i den samlade dokumentationen saknas det fortfarande en konkret bild av den miljöpåverkan som verksamheten kommer innebära både under anläggningskedet och under driftskedet. Mycket av de yrkanden som miljö- och klimatnämnden framför omfattar därför även vidare utredning / redovisning.

Miljö- och klimatnämnden yrkar:

- Att stabilisering enbart får ske vid tillsats av flygaska eller aktivt kol. Mängden av aska eller aktivt kol som tillsätts vid stabiliseringen ska vara så stor att utlakning av TBT minimeras. Ska flygaska användas ska det tydligt framgå av villkor begränsning för typ av aska och / eller innehåll i aska.
- Att villkor föreskriver en maximal föroreningshalt i de muddermassor som ska stabiliseras.
- Att vatten under hela anläggningsfasen inklusive då sedimentationsbassängen ska fyllas ska passera sedimentationsanläggning (i det senare skedet t ex containrar för sedimentation).
- Att villkor ska fastställas för utgående vatten från sedimenteringsbassäng enligt följande:

Suspenderade ämnen	25 mg/l
TBT	0,0015 µg/l
Oljeindex	1 mg/l

Halterna ska gälla som begränsningsvärden. Halterna bör tillåtas att överskridas vid ett fåtal av analystillfällena utan att villkoret bryts. Hur mätning ska ske (vid värsta förhållanden mm) bör fastställas i kontrollprogram av tillsynsmyndigheten.

- Att företaget ska följa upp eventuell påverkan med kontroll av omgivande sediment under både anläggnings- och driftfas. Kontrollen bör syfta till att finna områden för kontroll som inte underhållsmuddras för att om möjligt hitta den ostörda påverkan (och därmed spridning) som sker från området.
- Att uppföljande kontroll sker av löst TBT i porväska / markvatten i de solidifierade muddermassorna under driftfas.
- Att dagvatten från körytor (lasttrafik inkl. persontrafik), uppställning av fordon (lastfordon, entreprenadfordon, personfordon mm) samt uppläggsplatser för snö från dessa områden passerar en oljeavskiljare av klass 1 innan utsläpp till recipient. Oljeavskiljaren ska ha nivåarm, oljestopp som hindrar utflöde då oljenivå är för hög. Vid anläggande ska företaget ha beaktat översvämningsrisken och vidtagit extra skyddsåtgärder, lokalisering som krävs för att ytterligare säkra upp så att spridning av avskiljd olja ej sker vid översvämningar. I utgående vatten från oljeavskiljare ska följande begränsningsvärde gälla: Oljeindex 5 mg/l.
- Att uppläggningsplats för snömassor anordnas i den utsträckning som krävs för att undvika behov av snödumpning. Snö från körytor, uppställningsplatser för fordon mm där risken för förorening är större bör separeras och läggas på plats så att smältvatten kan passera oljeavskiljare.
- Att företaget ska åläggas att genomföra en släckvattenutredning med syfte att belysa hur stora volymer släckvatten som kommer uppstå vid en brand på anläggningen och en beskrivning av vilka skyddsåtgärder som krävs för att kunna hålla hela släckvattenvolymen på fastigheten. Tillsynsmyndigheten bör få delegation att ställa krav utifrån framtagna släckvattenutredning.

Miljö- och klimatnämnden anser att aktivering av skyddsåtgärder för att motverka spridning av släckvatten bör gå att göra dygnet runt, inte vara tidskrävande, vara tillgängligt även för utomstående personal (räddningstjänsten) och

inte påverka räddningsinsatsen.

- Att tillståndet ska omfatta en tidsgräns för när hamnen ska kunna erbjuda land-
el i den utbyggda delen av hamnen.
- Att villkor fasställs för tillståndet som innebär att hamnen bekostar ett forsk-
ningsprojekt där man tillsammans med ledande expertis inom området identifie-
rar ett lämpligt område i Göta älvs mynnings område där man inplanterar ålgräs
så att det kan bildas en äng med en areal som motsvarar arealen av den ål-
gräsäng man tar i anspråk.

**Föreningen Torslandavikens Naturresevat och Göteborgs Ornitologiska För-
ening yrkar att:**

- buller från den samlade verksamheten inklusive transporter inte skall tillåtas öka
inom Natura 2000-området Torsviken.
- muddringsarbeten endast får ske med metoder och begränsningsåtgärder så att
påverkan inte sker på Arendalsviken.

Havs- och vattenmyndigheten tillstyrker den ansökta verksamheten. Det är emel-
lertid av yttersta vikt att sökanden åläggs att bekosta och utföra kompensationsåtgärder som i möjligaste mån motsvarar de ekosystemtjänster som permanent förlo-
ras genom utfyllnaden. Myndigheten anser att sökanden ska utreda och ta fram en
kompensationsplan vars verkställande sedan beslutas om av domstolen.

Vidare anser myndigheten att den utfyllnad som ansökan omfattar ska ske på sådant
sätt att läckage av föroreningar från fyllnadsmaterial effektivt förhindras. Lämplig-
aste stabiliseringsmetodik bör utredas innan slutliga villkor föreskrivs.

Havs- och vattenmyndigheten yrkar att följande utredningsvillkor föreskrivs.

- Bolaget åläggs att bekosta och utföra kompensationsåtgärder. Senast ett år före
påbörjad utfyllnad ska bolaget presentera en kompensationsplan till mark- och

miljödomstolen som prövar och fastställer vilka åtgärder som ska utföras. Kompensationsplanen ska tas fram i samråd med forskare och tillsynsmyndigheten och ska som minst omfatta transplantering av 2 ha ålgräs, initiering av blåmusselbankar motsvarande den förlust som orsakas av verksamheten, samt etablering av artificiellt rev eller annan anordning motsvarande förlusten av algbevuxna stenrev som orsakas av verksamheten. Kompensationsplanen ska ha ett ekosystemtjänstperspektiv och ska särskilt vad beträffar ålgrästransplantering baseras på de vetenskapliga rekommendationer som finns tillgängliga vid framtagandet.

- Bolaget ska under en provotid utreda lämpligaste stabiliseringsmetod för de förorenade massor som används för utfyllnad. Utredningen ska göras i samråd med tillsynsmyndigheten och ska beskriva hur väl föreslagna och alternativa stabiliseringsmetoder (kemiska och mekanisk/fysiska) samt täktskikt förhindrar utlakning av föroreningar. Utredningen ska vidare baseras på tidigare erfarenheter och en fältstudie som utförs inom en mindre del av utfyllnadsområdet. Sökanden ska därefter till domstolen inkomma medförslag till villkor som ska gälla för stabilisering avmuddermassor.

Länsstyrelsen i Västra Götalands län anser att en utveckling av riksintresset Göteborgs hamn är av stor nationell betydelse vilket väger tungt i avvägningen mellan motstående intressen.

Länsstyrelsen anser inte desto mindre att de planerade åtgärderna kräver ytterligare utredningar för att klargöra att de kan genomföras på sådant sätt att framförallt miljökonsekvensnormerna, MKN, för luft inte överskrids och för ytvatten klaras.

Länsstyrelsen yrkar på att en utredning ska göras om MKN för kvävedioxid (NO₂) kommer att överskridas vid konferensanläggningen Arken på grund av utsläpp från hamnen. Utredningen ska även inkludera de tillkommande fartyg och vägtransporter som följer av att hamnverksamheten kommer till stånd. Länsstyrelsen menar att tillstånd till utökad hamnverksamhet endast kan ges om det förenas med villkor om

att vidta eller bekosta kompenserande åtgärder som ökar möjligheterna att följa normen i en utsträckning som inte är obetydlig.

Under förutsättning att de utredningar som Länsstyrelsen yrkar på under rubriken utredningsvillkor nedan genomförs, samt att erforderliga kompensationsåtgärder tas fram och fastställs som villkor, tillstyrker Länsstyrelsen ansökan med planerade åtgärder.

I övrigt yrkar Länsstyrelsen på att angivna förslag på kompletterande villkor samt förslag på ändring av GHAB:s villkor ska beaktas. Länsstyrelsen tillstyrker att övriga villkor som GHAB:s redovisat ska gälla för verksamheten tillsammans med övriga förslag till ändringar eller kompletteringar som Länsstyrelsen redovisat ovan.

Länsstyrelsen har i viss mån försökt att tydliggöra vad som omfattar anläggningskedet där vattenverksamheten och prövningen enligt 11 kap MB torde vara grundande, respektive driftskedet med hamnverksamheten där prövning enligt 9 kap MB utgör grund.

Länsstyrelsen yrkar följande.

Utredningsvillkor

U1. Länsstyrelsen yrkar på att val av stabiliseringsmetodik ska utredas innan slutliga villkor föreskrivs för den planerade verksamheten. Detta för att planerade utfyllnadsåtgärder ska kunna genomförs på sådant sätt och förenas med nödvändiga villkor för att så långt möjligt minimera risken för att föroreningar från fyllnads materialet sprids ut i havet under anläggnings- eller driftskede, och säkerställa möjligheterna att uppnå god kemisk ytvattenstatus enligt MKN vatten för berörda vattenförekomster.

Länsstyrelsen anser att detta bör göras inom ramen för ett pilotförsök på representativa muddermassor samt att fördjupade studier ska genomföras med erfarenhetsåterföring från andra projekt där förorenade muddermassor återvunnits för anläggnings-

ändamål. Vad gäller kemisk stabilisering ska utredningen beskriva alternativa tillsatser och bindemedel vad gäller inblandningsförhållanden och kvalitetskrav för att minska utläckage av förekommande föroreningar (kemiska stabilisering) samtidigt som tillfredsställande tekniska egenskaper erhålls i det stabiliserade muddermassorna. Även lämplig metod för rening av retur- och överskottsvatten ska ingå utredningen. Arbetet ska ske i samråd med tillsynsmyndigheten. GHAB ska i god tid innan pilottester påbörjas lämna in ett program för genomförandet med beskrivning av utförande, målvärden, kontroller och tidplan.

U2. Länsstyrelsen yrkar på att möjliga kompensationsåtgärder utreds vidare för att ersätta den förlust av det 1,75 ha ålgräshabitat som permanent försvinner genom anläggningens utförande, samt att genomförandet av dessa därefter fastställs av domstolen. Kompensationsåtgärderna ska i första hand utgöra restaurering av minst 2 ha ålgräsäng på annan plats med lämpliga grund- och strömningsförhållanden för ålgräs samt initiering av blåmusselbankar motsvarande den förlust som orsakas av verksamheten, samt etablering av artificiellt rev eller annan anordning mot-svarande förlusten av algbevuxna stenrev som orsakas av verksamheten. I andra hand ska alternativa åtgärder vidtas för att förbättra miljökvaliteten i vattenområdet inomskärs längs Bohuskusten, ex öppna upp vägbankar. (*I denna fråga hänvisas även till yrkande nr 14 nedan om fiskeavgift*).

Förslag på kompletterande villkor

Anläggningsmaterial

1. Med andra anläggningsmaterial avses sten, jord, utvalt bygg- och rivningsavfall i form av tegel och betong utan inblandning av annat material med föroreningsgrad som understiger Naturvårdsverkets generella riktvärde för mindre känslig markanvändning, MKM. Högre värden kan accepteras i enstaka fall efter godkännanden av tillsynsmyndigheten. Ämnen som inte regleras i ovan nämnda rapport får inte förekomma i form av förorening. Kravet på föroreningsinnehåll gäller även för tillsatsmaterial vid stabilisering/solidifiering av muddermassor.

Krav på halter i muddermassor

2. Medelhalten i muddermassor som användas för utfyllnad får inte överstiga vad som anges i nedanstående tabell räknat per enhetsvolym om 10 000 m³.

<u>Ämne</u>	<u>Halt</u>
Arsenik	25 mg/kg TS
Bly	400 mg/kg TS
Kadmium	15 mg/kg TS
Koppar	200 mg/kg TS
Kvicksilver	2,5 mg/kg TS
Zink	500 mg/kg TS
Dioxin (TCDD-ekv WHO-TEQ)	0,2 µg/mg TS
PAH ₁₆	45 mg/kg TS
PCB ₇	0,2 mg/kg TS
TBT	300 µg/mg TS

Materialavskiljande skikt (kopplat till GHABs villkor 6)

3. Invallningar som fyllts ut med muddermassor som angränsar mot havet eller område med andra anläggningsmaterial ska på insidan förses med långtidsbeständigt tärning av typen hel betongmadrass eller likvärdig konstruktion vilken även ska fungera som partikelfilter.
4. Invallningar som fyllts ut med andra anläggningsmaterial än muddermassor ska på insidan förses med långtidsbeständigt partikelfilter för att förhindra spridning av partiklar till omkringliggande sprängstensvall.
5. Områden utfyllda med muddermassor eller andra anläggningsmaterial ska täckas med materialavskiljande skikt och dränering mot ovanliggande överbyggnad för att avleda nederbörd eller annat ovidkommande vatten samt förhindra erosion och spridning av partiklar till havet.

Fyllnadsnivå

6. De stabiliserade massorna ska efter konsolidering vara belägna under medelvattenståndet i havet.

Utsläpp av retur- och överskottsvatten i anläggningsskedet

7. Utsläpp av returvatten efter rening i sedimentationsdamm ska ske till ett område i havet som kringgärdats av siltgardin. Med returvatten avses vatten från avvattning av muddermassor, uppsamlat vatten från ytor för hantering av muddermassor inom hamnområdet och överskottsvatten som uppkommer vid utfyllnaden.

8. Halter av metaller och organiska ämnen i det returvatten som släpps till havet får som begränsningsvärde baserat på sex (6) veckors rullande medelvärde inte överskrida vad som anges i nedanstående tabell. Begränsningsvärdet är uppfyllt om värdena vid 8 av 10 mätningar uppfyller kravet. pH ska kontinuerligt vara i intervallet 6-9. Tillsynsmyndigheten får fastställa haltgränser för ytterligare ämnen som kan vara aktuella att kontrollera.

<u>Ämne</u>	<u>Halt</u>
Arsenik, As	75 µg/l
Krom, Cr	75 µg/l
Kadmium, Cd	1,5 µg/l
Bly, Pb	15 µg/l
Koppar, Cu	45 µg/l
Zink, Zn	150 µg/l
Nickel, Ni	225 µg/l
Kvicksilver, Hg	0,35 µg/l
PAH	15 µg/l
PCB ₇	0,005 µg/l
Oljeindex	25 mg/l
Tributyltenn, TBT	0,005 µg/l
Suspenderade ämnen	25 mg/l
Dioxin (TCDD-ekv WHO-TEQ)	0,2 ng/l

9. Provtagning av metaller och organiska ämnen ska ske flödesproportionellt med dagliga prover som förs till ett samlingsprov som analyseras med avseende på totalhalter var fjortonde dag förutsatt att halten av suspenderade ämnen understiger 25 mg/l. I annat fall ska proverna i stället analyseras varje vecka. Korrelation mellan suspension och turbiditet ska kontinuerligt göras för att möjliggöra effektiv mätning och utvärdering.
10. Överskottsvatten som inte uppfyller kraven ska renas i behandlingsanläggning så att dessa krav kan uppfyllas. Eventuell behandlingsanläggning ska utformas i samråd med tillsynsmyndigheten.

Luft

11. Skyddsåtgärder ska vidtas för att minimera utsläpp till luft från bygg-transporter och byggnadsarbeten under anläggningsfasen. Förslag på skyddsåtgärder ska redovisas till tillsynsmyndigheten senast sex månader innan tillståndet avses tas i anspråk.
12. Efter genomförd utredning om eventuella överskridande av NO₂ bör de villkor fastställas som behövs för att säkerställa att MKN för NO₂ inte överskrids vid konferensanläggningen Arken.

Buller i driftskede (Hamnverksamhet)

13. Skyddsåtgärder ska vidtas som minst medför att ljudnivån inte ökar vid Konferenshotellet Arken på grund av tillkommande transporter.

Fiskeavgift

14. För bortfall av mjukbotten om 3,1 ha inom djupintervallet 0 -1 m ska en årlig indexreglerad fiskeavgift om 77 500 kr erläggas, motsvarande yngelkompensationskostnad för det definitivt förlorade mjukbottenhabitatet.

Kontrollprogram

15. Ett kontrollprogram för anläggnings- respektive driftskedet ska tas fram efter samråd med tillsynsmyndigheten. Kontrollprogram för anläggningsskedet ska inges senast tre (3) månader innan åtgärderna påbörjas. Kontrollprogram för driftsskedet ska tas fram senast tre månader innan hamnverksamheten tas i drift. Kontrollprogrammen ska även innefatta bullermätningar samt under lämpligt antal år räkning av antal individer av de utpekade arterna i Natura 2000-området Torsviken.

Ett separat program ska upprättas för pilotförsöket enligt yrkande om utredningsvillkor.

Långsiktig uppföljning

16. GHAB ska bekosta och utföra ett långsiktigt uppföljningsprogram enligt punkter nedan:

De anläggningsdelar där förorenade muddermassor eller annat avfall har använts för anläggningsändamål, inkl. konstruktionens beständighet över tiden, spridning av föroreningar till och eventuella biologiska effekter på omgivande havsområde. Sammanställda resultat och analyser av programmet ska årligen redovisas till tillsynsmyndigheten. Programmet ska löpa under 30 år från att hela anläggningen färdigställts.

De kompensatoriska åtgärder som Länsstyrelsen framfört yrkanden om, avseende återetablering av ålgräs och rev m.m.

Länsstyrelsen anser att ett fullskaligt åtgärdsprogram bör tas fram för att tillförsäkra att mängden ålgräs i Göta älvs mynningsområde bibehålls. Detta program ska omfatta även hamnens framtida exploateringsplaner för att förebygga kumulativa effekter.

Förslag på delegationsvillkor

Tillsynsmyndigheten bemyndigas att bestämma om mindre ändringar av verksamheten samt meddela de ytterligare villkor som kan erfordras i fråga om utsläpp till luft från utbyggnadsarbetet och hamnverksamhet, förskriva ytterligare försiktighetsmått vad gäller buller, o fastställa villkor för muddringarbeten, fastställa haltgränser för ytterligare ämnen som kan vara aktuella att kontrollera i returvatten, fastställa kontrollprogram.

Förslag på ändring av GHABs villkor

Enligt ansökan och komplettering bilaga 5 daterad 2014-06-18, aktbilaga 23

Villkor 3

Sprängningsarbeten i vatten ska utföras under begränsad sammanhängande tid och huvudsakligen utföras under vinterhalvåret. Innan sprängning sker ska fisk och fågel skrämmas med t.ex. akustisk metod. *Sprängserier inom ett delområde ska synkroniseras så att de utförs med korta mellanrum. Detta för att fisk inte ska anlockas av tidigare skadad och dödad fisk.*

Övrig bullrande verksamhet, framför allt pålning och spontslagning, ska inledas med gradvis ökande slagenergi under flera minuter för att skrämma bort fisken innan skadliga nivåer nås inom närområdet.

Villkor 4

Skadeförebyggande åtgärder ska vidtas i samband med muddring och andra grundande arbeten i vattenområdet för att minimera spridning av suspenderat material utanför det aktuella arbetsområdet, företrädesvis innanför permanenta invallningar- och om så inte är möjligt, siltgardiner eller motsvarande. I Torsvikenbassängen och Södskärsbassängen inom Natura 2000-området Torsviken får synlig grumling, som orsakats av muddringsarbetena, inte förekomma.

Villkor 6

Muddermassor till utfyllnad för anläggande av hamnplan ska stabiliseras/-solidifieras. Inblandning av stabiliseringsmedel och utläggning av massor ska ske på ett sådant sätt att utläckaget av föroreningar *minimeras och att de stabiliserade/solidifierade massorna ett år efter avslutad utfyllnad uppnår en permeabilitet om 1×10^{-9} m/s*. Massorna ska omges av tätskikt i den omfattning som behövs för att förebygga förorening av omgivande mark och vatten.

Villkor 7 (bilaga 5)

Uppställning av arbetsmaskiner ska ske på hårdgjorda ytor. Dagvatten från uppställningsplatser där maskinerna står längre tid än fyra timmar per dygn ska behandlas i en klass 1 oljeavskiljare (SS-EN-858) innan avledning till recipient. Halten olja i utgående vatten från oljeavskiljare mätt som oljeindex får inte *överstiga 1 mg/l*. Vid avledning till spillvattennätet får olja i vatten mätt som oljeindex inte överstiga 50 mg/l. För övriga ämnen i utsläppt dagvatten ska Miljöförvaringens riktvärden eftersträvas.

BEMÖTANDE

Sökanden har bemött inkomna synpunkter bl.a. enligt följande.

Den sökta verksamhetens tillåtlighet

GHAB kan inledningsvis konstatera att Naturvårdsverket har avstått från yttrande. MSB och Kammarkollegiet har ej yttrat sig.

Vidare har Havs- och vattenmyndigheten, Sjöfartsverket och Göteborgs stads fastighetskontor tillstyrkt ansökan. Även länsstyrelsen och miljö- och klimatnämnden har tillstyrkt att tillstånd ges. Övriga myndigheter har ej någon erinran mot att det sökta tillståndet beviljas.

I fråga om det yttrande som statens fastighetsverk, i egenskap av berörd markägare, ingivit i målet, hänvisas till vad GHAB anför nedan.

Inte heller de enskilda intressen som yttrat sig i målet har avstyrkt tillstånd.

Mot bakgrund härav och med hänsyn till vad GHAB åberopat i ansökan, bör verksamheten således anses vara tillåtlig och det sökta tillståndet medges.

Villkorsfrågor m.m.

GHAB bemöter i det följande de synpunkter som berörda motstående intressen anfört i målet. Om inte annat särskilt anges, följer bemötandet nedan den ordning i vilken synpunkterna avgivits.

Sjöfartsverket (aktbil 34)

GHAB har i kompletteringsskriften 2014-06-18 redovisat hur GHAB avser att tillgodose verkets synpunkter. Vad som där redovisats vidhålles.

GHAB avser också att tillgodose Sjöfartsverkets tillkommande synpunkt om hänsyn till trafik med kryssningsfartyg genom sådan fullmissionsimulering som kommer att göras i samband med detaljprojektering av den nya hamnterminalen.

Göteborgs fastighetskontor (aktbil 37)

Fastighetskontoret har bifogat kommunens och Danafjord Fastigheter AB:s medgivande till GHAB:s nyttjande av vattenområde som ingår i Göteborg Arendal S:65 för den sökta verksamheten och har i övrigt tillstyrkt ansökan. Härigenom har således rätten till åtkomst över berörda områden visats.

Transportstyrelsen (aktbil ab 38)

Anförda synpunkter om utformningen av farled och hamnbassäng m.m. är tillgodosedda eller kommer att tillgodoses inom ramen för det fortsatta projekteringsarbetet.

Förekommade risk för påverkan på övrig fartygstrafik under anläggningsfasen kommer att analyseras och hanteras inför arbetenas påbörjande och därefter anpassas fortlöpande under arbetets gång.

GHAB kommer även i övrigt att tillgodose Transportstyrelsens synpunkter.

Göteborgs stadsbyggnadskontor (SBK) och Göteborgs miljö- och klimatnämnd
(aktbil 41)

SBK anför att den sökta verksamheten är förenlig med den detaljplan som är under antagande och att den sökta verksamheten är av riksintresse som har företräde framför andra riksintressen. Vidare uttalas att den något modifierade lokalisering av kajlägena som redovisats i ansökan, jämfört med vad som föreslogs i samrådet, är positiva sett till skyddet för kulturmiljön kring Älvsborgs fästning.

GHAB instämmer i SBK:s bedömningar.

Miljö- och klimatnämnden

Stabilisering endast vid tillsats av flygaska eller aktivt kol

Ansökan innefattar en beskrivning av flera alternativa metoder som kan komma att användas där de redovisade stabiliseringsmetoderna med all sannolikhet är av central betydelse för genomförandet av arbetena. Det är av t.ex. anläggningsmässiga och logistiska skäl också nödvändigt för GHAB att obehindrat förfoga över alternativet att enbart stabilisera med cement.

Nämndens förslag till villkor innebär i praktiken således att stora delar av ett kommande tillstånd sätts ur spel och kan därför inte godtas.

Såvitt GHAB uppfattar nämndens yttrande i denna del, grundar den sin bedömning av behovet av ett särskilt inskränkande villkor på ett antagande om att, vad nämnden betecknar som "gravt förorenade massor", skulle komma att användas i projektet. Som redan redovisats kommer så inte att ske. Redan härav följer att nämndens villkorsförslag inte är motiverat.

Risken för utlakning av TBT är mer framträdande initialt vid anläggningsarbetena och tiden närmast efter det stabiliserade anläggningsmaterialet börjat härda, dvs. under de första 1-3 månaderna och begränsas då ytterst av de föreslagna haltvärdena

på utgående vatten. Efter denna tidpunkt bedöms risken för läckning minska betydligt.

Som yttrandet också får förstås, påstår nämnden att stabilisering med enbart cement ökar utlakningen av TBT ur monoliten, jämfört med stabilisering där också flygaska och aktivt kol ingår. Ökningen påstås vidare bero på att alternativet med enbart cement, höjer pH-värdet i monoliten.

Det är i och för sig korrekt att pH-nivån höjs något om stabilisering sker med enbart cement än om även flygaska eller aktivt kol används. Höjningen av pH-värdet är dock måttlig, 0,2 pH-enheter. Den teoretiskt ökade risken för att ett något förhöjt pH-värde skulle ge ökade utlakning av TBT är inte heller betydande.

I de handlingar som bifogats ansökan finns "PM - Spridning av föroreningar vid stabilisering av muddermassor-Arendal 2" och dess bilagor. GHAB anser att förstudiens resultat visar på vilken risk för utlakning av TBT som föreligger och att de föreslagna åtgärderna är tillräckliga. I förstudien har GHAB visat att det under en muddringskampanj kan laka totalt 0,21 kg TBT om endast cement används som bindemedel. Tillskottet, utöver de första 1-3 månaderna skulle inte ske momentant utan över lång tid, varför en mätbar ökning med tillhörande effekt, sannolikt inte kan bestämmas.

I förstudien har antagits en vattenvolym i direkt anslutning till den planerade kajen och beräknats avseende sannolikheten för läckning, flöden av ständigt strömmande vatten som byts ut etc. Ett tillskott av TBT enligt de antaganden och beräkningar som gjorts i förstudien, kan inte detekteras med bästa tillgängliga analysmetodik och kan därför inte heller kvantifieras i vattenmassan i direkt anslutning till den planerade kajen.

Sammanfattningsvis så delar GHAB inte nämndens uppfattningar om behovet av det särskilda villkoret. GHAB har i omfattande utredningar redovisat förutsättningarna för utlakning av TBT och att omfattningen av sådan utlakning, såvitt kan förut-

ses, är ytterst ringa. Ett villkor i saken, särskilt av den verksamhetsbegränsande karaktär som nämnden föreslagit, är därför inte skäligen påkallat.

Villkor om maximal föroreningshalt för muddermassor som skall stabiliseras

GHAB hänvisar till vad som anförts nedan till bemötande av länsstyrelsens yttrande.

Returvatten skall passera sedimentationsbassäng

Som framgått av ansökningshandlingarna avser GHAB att avleda överskottsvatten från områden som successivt fylls ut via en sedimenteringsbassäng innan det avleds till recipienten. I så måtto är nämndens villkorsförslag redan tillgodosett.

GHAB uppfattar nämndens villkorskrav så det dessutom avser att reglera hur överskottsvatten från den sålunda nyttjade sedimenteringsbassängen skall hanteras när även den till slut skall fyllas ut.

Det är en given förutsättning att det på bassängens botten skapas sediment som kan anta vara mer förorenat än opåverkade bottensediment. GHAB avser då att i kontrollprogrammet som GHAB föreslagit skall finnas för verksamheten, säkerställa att enbart vatten i klarfas pumpas ut i recipient.

Skulle överskottsvattnet innehålla synligt partikulärt material, är GHAB beredda att sätta in extern rening, t.ex. en sådan containerbaserad reningsanläggning som nämnden torde åsyfta eller motsvarande, eller genom att enbart använda rena muddermassor i detta avslutande utfyllnadsmoment.

Villkor för utgående vatten från sedimenteringen, susp, TBT oljeindex

Som utvecklas ytterligare nedan under p. 8 i bemötandet av länsstyrelsens villkorsförslag, har det i den redovisade förstudien visats att föroreningarna i betydande utsträckning är bundna till partiklar och att föroreningshalten således korrelerar till halten suspenderat material. Enligt GHAB:s mening kan kontrollen av utgående

vatten således begränsas till att avse suspenderad halt. Denna kan då mätas flödesproportionellt.

Provtagning och analys är typiskt sett frågor som med fördel regleras i ett kontrollprogram för verksamheten.

Något särskilt villkor av den innebörd som nämnden föreslår torde därför inte vara nödvändigt.

Kontroll under anläggnings- och driftsfas

GHAB avser att upprätta ett kontrollprogram för den sökta verksamheten i samråd med tillsynsmyndigheten. Programmet skall omfatta såväl anläggnings- som driftsfas och förutsätts kunna anpassas efter hand som projektet fortskrider.

GHAB är beredda att i kontrollprogrammet ta med kontroll av sediment i omgivande botten, förslagsvis en gång per under de år då muddermassor lagts upp inom invallningen och därefter en gång, högst ett år efter den dag då stabiliseringsarbetena avslutats. Därefter tas prover enligt löpande hamnövergripande provtagningsplan.

Uppföljande kontroll av löst TBT i porvatten/markvatten under driftsfas

GHAB är beredda att godta ett preciserat kontrollvillkor av innebörden att provtagning och analys av ev. halter av löst TBT i porvatten, skall ske senast ett år från den dag då hamnverksamheten satts igång. Rapportering av analysresultatet skall ske i den närmast därpå följande årliga miljörapporten för hamnverksamheten.

Oljeavskiljare för dagvatten, villkor utgående vatten oljeindex 5 mg/l

GHAB har i ansökan föreslagit att ett villkor, motsvarande det som gäller för Ytterhamnarna i övrigt, också skall gälla för verksamheten i Arendal 2. Miljö- och klimatinämnden har föreslagit ett villkor som i väsentliga avseenden sammanfaller med GHAB:s förslag, t.ex. vad avser tillåtna halter av olja i vatten som letts genom oljeavskiljare. I så måtto är nämndens villkorsförslag tillgodosett.

Nämnden har emellertid också framhållit behovet av att vidga omfattningen av de terminalytor från vilka uppkommande dagvatten skall avledas via oljeavskiljare så att även körytor och snöupplagsplatser skall ingå.

GHAB kan godta en sådan utvidgning av det föreslagna villkoret.

Uppläggningsplats för snö och smältvatten via oljeavskiljare

GHAB avser att behandla frågor om hur hantering av plogad snö och avrinningen från upplagda snöhögar, inom ramen för detaljprojekteringen. Därvid avser GHAB att utforma dagvattensystem etc. så att nämndens synpunkter i sak kan tillgodoses.

Släckvattenutredning m.m.

GHAB har givetvis redan ett omfattande säkerhetsarbete som inte minst omfattar åtgärder som syftar till att hindra uppkomsten av brand och andra liknande händelser. Det arbetet drivs i nära samarbete med räddningstjänsten och övriga aktörer i och kring terminalerna.

Brandsskyddsfrågorna är en central del i bedömningen av hur den tillkommande hamnverksamheten skall utformas och integreras i befintliga verksamheter. GHAB avser således att i samråd med räddningstjänsten behandla frågor om bl.a. släckvattenhantering i samband med detaljprojekteringen av terminalen. Det arbetet kan ske genom upprättande av en särskild släckvattenutredning.

Enligt GHAB:s mening föreligger således inte något behov av att bemyndiga den operativa tillsynsmyndigheten att meddela beslut i anledning av släckvattenutredningen eller i övrigt föreskriva något om t.ex. tillgängligheten av släckåtgärder på sätt som nämnden föreslagit.

Frågan om land-el är uttömmande reglerad i det tillstånd som gäller för verksamheten i Ytterhamnarna. I ljuset härav och det förhållandet att frågan om möjligheten till el-anslutning av fartyg kommer att regleras vid implementeringen av EU-direktiv i ämnet, saknas anledning att ytterligare reglera frågan genom föreskrift i tillståndet.

Kompensation finansiering av forskningsprojekt - ålgrästransplantation

GHAB hänvisar i denna del till vad som anförts nedan till bemötande av HaV:s och länsstyrelsens motsvarande uppfattningar.

För. Torslandavikens Naturresevat och Göteborgs ornitologiska förening (aktbil 43)

Redovisning av minimerad bullerpåverkan på N2000-området vid Torsviken

I likhet med vad som redovisas nedan i bemötandet av länsstyrelsens synpunkter, framgår det av ansökan att den sökta verksamhetens förutsebara påverkan på förhållandena i Natura 2000-området Torsviken, redan med hänsyn till avståndet mellan Arendal och området, är mycket begränsade. Mot den bakgrunden är något särskilt villkor enligt föreningens önskemål inte skäligen påkallat.

/.../

Villkor om muddringsmetoder och begränsning av "sedimentflykt" som kan påverka ålgräs i Arendalsvikens inlopp.

I likhet med vad som redovisas nedan i bemötandet av länsstyrelsens synpunkter, framgår det av ansökan att den sökta verksamhetens förutsebara påverkan på förhållandena i Natura 2000-området Torsviken, redan med hänsyn till avståndet mellan Arendal och området, är mycket begränsade. Någon påverkan på vattenförhållandena i området bedöms inte ske. Mot den bakgrunden är något särskilt villkor om särskilda försiktighetsmått inte skäligen motiverade.

Havs- och vattenmyndigheten (aktbil 45)

HaV föreslår i sitt yttrande att GHAB skall åläggas ansvar för omfattande kompensationsåtgärder och att GHAB skall redovisa en kompensationsplan för fastställande av mark- och miljödomstolen.

GHAB vidhåller sitt föreslagna villkor om kompensationsåtgärder.

GHAB har träffat såväl svenska som danska ålgräsforskare. Mot den bakgrunden kvarstår GHAB vid sin bedömning att forskningen på området ännu inte har kommit tillräckligt långt för att kunna läggas till grund för ett utredningskrav inom ramen för en tillståndsprövning enligt MB.

Enligt GHAB:s bedömning kan en vedertagen metod för ålgrästransplantation inte antas ha skapats eller undergått vetenskaplig prövning innan utfyllnadsarbetena påbörjas. Inget storskaligt försök har i dag genomförts i Sverige utan forskningsförsök pågår på bottenytor som är 10x10 meter stora. Forskningen har således närmast karaktären av grundforskning som enligt vedertagna principer inte kan åläggas verksamhetsutövare att utföra. Frågan bör, grundat på nuvarande forskningsläge, därför lämpligen inte heller regleras i undersökningsvillkor för tillståndet eller något annat slags villkor om kompensationsåtgärder.

Som redovisats i p. 8 i GHAB:s kompletteringsskrift 2014-06-18, kvarstår GHAB även vid sitt ställningstagande att den sökta verksamheten inte bidrar till att MKN för vatten överskrids. Även om en ringa mängd TBT kan förutses läcka ut från de stabiliserade muddermassorna, innebär det föreslagna omhändertagandet att mängden föroreningar i Rivö fjord minskar och möjligheten att på sikt följa kvalitetskravet på god kemisk ytvattenstatus därmed förbättras.

GHAB vill också påpeka att länsstyrelsens krav på kompensationsåtgärder för bortfall av ålgräsängar för att MKN ska kunna följas, inte är rättsligt korrekt. Parentetiskt bör påpekas att länsstyrelsen i yttrandet åberopar den tidigare gällande bestämmelsen i 16 kap. 9 § p. 3 MB -vilket numera motsvaras av 2 kap. 7 § p. 2 MB. I sak bör dessutom tilläggas att den åberopade bestämmelsen i 2 kap. MB endast är tillämpligt för gränsvärdesnormer. Då vatten-MKN inte är en sådan norm kan bestämmelsen inte heller läggas till grund för något slags föreskrift om kompensationsåtgärder.

/.../

Härutöver har GHAB tillkännagivit sina ambitioner att som ett led i sina frivilliga strävanden på miljöområdet, i samarbete med berörda myndigheter och forskare, etablera och bidra till ett forskningsprojekt om just dessa frågor.

Utredning av "lämpligaste stabiliseringsmetod" m.m.

Det är oklart för GHAB hur myndigheterna menar att den efterfrågade utvärderingen och GHAB:s närmare val av metod skall infogas tidsmässigt i prövningsprocessen. Det är mot den bakgrunden inte heller möjligt att inta annan ståndpunkt än att tillbakavisa synpunkterna och anförda yrkanden om utredningsvillkor.

GHAB har i ansökningshandlingarna redovisat de förutsebara miljökonsekvenserna av de metoder som GHAB bedömer som mest lämpliga. GHAB vidhåller att den redovisningen är tillräcklig. Enligt GHAB:s mening är det därför inte heller sakligt motiverat att det storskaliga försöket skall innehålla de moment som HaV och länsstyrelsen begär i sina yttranden.

GHAB avser visserligen att genomföra ett storskaligt försök för att utvärdera de redovisade alternativa metoderna innan hamnterminalen slutgiltigt byggs ut. Försöket syftar dock väsentligen till att från anläggningstekniska utgångspunkter pröva vilken specifik metod av redovisade tre alternativ som visar sig vara lämpligast för användning i full skala.

GHAB:s avsikt är således att ett kommande tillstånd i sin helhet inrymmer det avsedda, storskaliga projektet och anger de yttre ramarna inom vilka den anläggningstekniska utvärderingen av metodval skall ske. För rättens ledning avser GHAB presentera en projektplan för det storskaliga försöket vid den kommande huvudförhandlingen i målet.

Länsstyrelsen (aktbil 46)

U1 - utredningsvillkor rörande "lämpligaste stabiliseringsmetod" efter pilotförsök

GHAB noterar att länsstyrelsens synpunkter väsentligen motsvarar vad HaV anfört och hänvisar i denna del därför till vad som anförts ovan till bemötande av HaV:s förslag.

U2 - utredningsvillkor kompensationsåtgärder

GHAB noterar att länsstyrelsens synpunkter väsentligen motsvarar vad HaV anfört och hänvisar i denna del därför till vad som anförts ovan till bemötande av HaV:s förslag.

"Anläggningsmaterial" - med föroreningshalt understigande MKM

GHAB är i princip beredda att godta en villkorsmässig begränsning av vilka anläggningsmaterial som med hänsyn till däri förekommande föroreningar, skall få användas i projektet. Högsta tillåtna föroreningsinnehåll skulle då också knytas an till kraven för MKM.

GHAB kan dock inte godta att ett sådant villkor omfattar de bindemedel som är avsedda att användas, t.ex. askor eller cement. Länsstyrelsens förslag att även "tillsatsmaterial" skulle omfattas av villkor skall således strykas.

Krav på muddermassornas föroreningshalter

GHAB är beredda att godta länsstyrelsens villkorsförslag.

Materialavskiljande skikt - solidifierade muddermassor

GHAB motsätter sig länsstyrelsens uppfattning att det krävs s.k. betongmadrasser eller motsvarande som tätskikt, då de framtida utsläppsmängderna av skadliga ämnen, enligt vad som redovisats i målet, är försumbara.

Användning av betongmadrasser skulle endast medföra väsentligen ökade anläggningkostnader men inte någon fördel ur vare sig anläggningstekniskt eller miljömässigt perspektiv. Efter anläggningsfasen, dvs. då massorna är solidifierade och en monolit tillskapats, upphör i praktiken utläckaget. Betongmadrasser skulle i praktiken då inte ha någon egentlig funktion.

Av den förstudie som redovisats i målet framgår att föroreningarna till huvuddel är partikelbundna. Utläckage av partiklar kan i första hand uppstå under anläggningsfasen. Därför föreslås i ansökan att vallen förses med partikelfilter alternativt en tät kärna. Geotextilduk utgör då ett effektivt hinder mot utläckage av partiklar. GHAB kvarstår därför vid att en geotextilduk är fullt tillräcklig som skydd för utläckage av partiklar med eventuellt vidhängande skadliga ämnen. Det finns en möjlighet att verifiera förstudiens resultat i det storskaliga försöket.

Materialavskiljande skikt - andra anläggningsmaterial

Som redovisats så kan GHAB, utöver sprängsten, komma att använda andra anläggningsmaterial. Enligt vad som anges ovan är GHAB berett att acceptera att sådana massor inte får ha ett föroreningsinnehåll som överstiger MKM. GHAB är också beredda att lägga ut geotextilduk på insidan av invallningarna. Geotextilduk uppfyller rimliga krav på långsiktighet. Ett längre gående krav är ej skäligen motiverat.

Materialavskiljande täckskikt

Av samma skäl som anförts ovan under p. 3 är det inte skäligen motiverat att vidta särskilda skyddsåtgärder i förhållande till angränsande landområden. Det föreslagna skyddet ut mot Göta älv är tillräckligt. Däremot avser GHAB att anlägga ett betydande täckskikt över monoliten med en sammanlagd mäktighet av 1775 mm, se principskiss i figur nedan. Härigenom säkerställs också att de stabiliserade muddermassorna hamnar på frostfritt djup.

Enligt GHAB:s mening är länsstyrelsens synpunkt därigenom skäligen tillgodosedd.

Fyllnadsnivå över medelvattenytan

En av många utgångspunkter för ansökan är att den monolit som skall byggas upp och utgör grunden för terminalytorna, når en betryggande höjd ovan vattenytan, åtminstone i förhållande till förutsebart medelvattenstånd, för att däröver täckas av en flerskiktad överbyggnad. Monoliten dimensioneras bl.a. med hänsyn till att åtminstone två hela underhållsmuddringskampanjer skall kunna nyttjas vid Arendal.

Den volym som kan fyllas upp ovan medelvattenståndet är ca 200 000 m³, vilket motsvarar den volym av förorenade sediment som genereras vid en underhålls-muddringskampanj.

GHAB:s utgångspunkt är således att terminalytan skall byggas upp till en höjd om 2,8 över medelvattenytan. Höjdmåttet motiveras närmast av grundläggande hamntekniska överväganden om att terminalytan i princip skall förhålla sig vågrätt till kajerna och för att säkerställa att terminalytorna inte översvämmas vid i dag förutsebara höjningar av havsytan i framtiden.

För GHAB är det alltså av central betydelse att kunna lägga muddermassor ovan medelvattenståndet. GHAB kan i dagsläget inte heller se några sakliga invändningar mot metoden. GHAB kan därför inte godta länsstyrelsens villkorsförslag.

Utsläpp av returvatten inom område med omgivande siltgardin

GHAB har i ansökan redovisat att utsläpp av retur- och överskottsvatten kommer att ske till en särskilt anlagd sedimenteringsbassäng inom ett invallat område i Arendalsviken. När vattnet klarnat är avsikten att avleda vattnet från denna bassäng ut i Göta älv. Länsstyrelsen har då ställt krav på att det sålunda klarnade vattnet skall avledas till ett område som kringgärdas av en siltgardin.

Givet förutsättningarna att förekommande föroreningar väsentligen är knutna till partiklar och att utsläppet endast avser klarnat vatten, tillför en siltgardin med den genomsläpplighet som en sådan med nödvändighet har, ingen saklig fördel ur miljösynpunkt. Enligt GHAB:s mening är länsstyrelsens villkorsförslag därför obehövligt.

Föroreningshalter i returvatten

Som redovisats i målet har det i förstudien visats att föroreningarna i betydande utsträckning är bundna till partiklar och att föroreningshalten således korrelerar till halten suspenderat material. Kontrollen av utgående vatten borde med den utgångs-

punkten således kunna begränsas till att avse suspenderad halt. Denna kan då mätas flödesproportionellt.

GHAB är, efter genomgång av länsstyrelsens och miljö- och klimatnämndens villkorsförslag i denna del, emellertid beredda att utsträcka kontrollerna till att explicit också omfatta TBT och olja mätt som oljeindex. GHAB godtar således nämndens principiella uppfattning om vilka parametrar som skall kontrolleras.

GHAB kan emellertid inte godta vare sig länsstyrelsens eller nämndens förslag till haltvärden för dessa eller andra parametrar.

Baserat på bl.a. GHAB:s utredning i ansökan och domstolspraxis i andra likartade mål är GHAB beredda att acceptera ett haltvillkor av följande huvudsakliga innebörd.

<u>Ämne</u>	<u>Halt</u>
TBT	0,4 µg/l
Susp.	50 mg/l
Olja	25 mg/l, mätt som oljeindex

Provtagning och analys är typiskt sett frågor av sådan detaljgrad som med fördel regleras i ett kontrollprogram för verksamheten. Närmare bestämning av metoder, mätfrekvens etc. bör då regleras häri. Ett särskilt villkor i saken, torde, enligt GHAB:s mening, inte med nödvändighet behöva omfatta dessa frågor.

Provtagning - flödesproportionellt

Frågorna om vilka kontroller och ev. analyser som under arbetsfasen skall göras på utgående vatten, är av den detaljgraden att de lämpligen regleras i det kontrollprogram som GHAB föreslagit skall finnas för verksamheten. Något villkor är i detta avseende inte skäligen motiverat.

Krav på rening av vatten som ej uppfyller kraven i

Att ta fram en metod för att rena retur- och överskottsvatten kan bli aktuellt först om det visar sig att föroreningarna inte är partikelbundna i tillräckligt hög grad. Skulle det alltså visa sig under det storskaliga försöket eller därefter att bedömningen av metodens effektivitet visar sig felaktigt, kommer GHAB då att vidta sådana åtgärder som erfordras för att utgående vatten skall vara fritt från synligt partikulärt material. Mot bakgrund av detta åtagande framstår ett särskilt villkor i saken som obehövligt.

Utsläpp till luft från anläggningsmaskiner m.m. och under byggtid - rapport till TN 6 mån innan byggstart

Det är en given utgångspunkt att GHAB som ett bolag som är helägt av Göteborgs kommun, i sina upphandlingar av arbetsfordon och entreprenadtjänster tillämpar Göteborgs kommuns utsläppskrav på sådana fordon. De kraven är progressiva till sin karaktär och skärps således över tiden, i den takt som utvecklingen av motorer och teknik för avgasrening utvecklas. Mot den bakgrunden är något ytterligare villkor härom inte skäligen motiverat.

Villkor att NO₂-halter MKN ej överskrids vid Arken

GHAB har låtit Ramböll upprätta en PM "Miljökvalitetsnormer för utomhusluft", 2015-02-20, bilaga.

Av rapporten framgår bl.a. att luftföroreningshalterna vid Arken, enligt senast tillgängliga mätdata, idag med god marginal understiger MKN för luftkvalitet. Tillkommande verksamhet bedöms endast öka nivåerna med några enstaka $\mu\text{g}/\text{m}^3$ och innebär inte att någon MKN för utomhusluft överskrids vid Arken. Redan härav följer att något villkor i saken inte är motiverat.

GHAB har tillsammans med bolagets terminaloperatörer fortlöpande vidtagit åtgärder som främjar bättre luftkvalitet, t.ex. införande av differentierade fartygshamnsavgifter, införande av truckar med starkt förbättrad avgasrening, samt den ovan

nämnda tillämpningen av Göteborgs stads utsläppskrav avseende arbetsfordon och entreprenadtjänster etc.

Enligt GHAB:s mening står det dessutom klart att förväntad framtida teknikutveckling och nya eller ändrade rättsliga regleringar, med stor sannolikhet kommer att innebära ytterligare minskningar av luftföroreningshalterna i utomhusluften, vilket också minskar risken för att MKN ska överskridas i området i framtiden. Sådana omständigheter är t.ex. ett nytt EU-direktiv om möjligheter till elanslutning av fartyg som är under utarbetande, ökade krav på fordonsflottans motorer så att de kan köras på mer miljövänliga drivmedel och vara bränslesnålare, en förväntad ökad andel gods som transporteras till och från hamnområdet per tåg samt pågående utbyggnad av infrastrukturen i området som gör att trafikmängden kommer att omfördelas, vilket medför att trafikmängderna på Oljevägen bedöms minska med hälften. Det medför såväl att bullerstörningarna från väg kommer att minskas och att luftmiljön kommer att förbättras.

Det finns också skäl att framhålla att såväl fastigheten som dess byggnader vid Arken sen 2013 ägs av GHAB. På sikt kommer att anläggningen att avvecklas för att Göteborgs hamn ska kunna utvecklas, bland annat för att den nya godstågsstandarden på 750 meter ska kunna hanteras. Det betyder att området, år 2025 då den nya hamnterminalen avses vara i drift, såvitt kan bedömas kommer att vara en arbetsplats, där alltså luftkvalitetsnormerna inte gäller.

Möjligheten att meddela ytterligare villkor rörande utsläpp till luft i Arendalshamnen begränsas av att den i dag befintliga hamnverksamheten i Ytterhamnsområdet, däribland Arendalshamnen, redan tillståndsprövats genom MPD:s tillståndsbeslut och att MPD även fastställt slutliga villkor avseende bl.a. elanslutning så sent som 2012-09-06. MPD:s beslut har vunnit laga kraft. Enligt GHAB:s mening saknas anledning att frångå de bedömningar om skäliga villkor som då gjordes i fråga om den nu sökta, tillkommande hamnverksamheten.

Eftersom Göteborgs hamn, i enlighet med vad som anförts i ansökan och även fastslagits i tidigare hamnprövningar, är en allmän hamn och att GHAB som hamnehavare således saknar rättslig befogenhet att neka fartyg att anlöpa hamnen, har GHAB inte rättslig eller faktisk rådighet över fartygen eller dess tekniska egenskaper, t.ex. vad avser maskinteknik, bränsleval eller möjlighet att ansluta till land-el.

Utgångspunkten för bedömningen av huruvida luftkvalitetsnormerna uppfylls eller inte, är att det sker samlat för kommunen eller del därav. Kontrollen av faktiska luftföroreningsnivåer utförs av Göteborgs stad i ett omfattande mätprogram. Om överskridanden konstateras, skall ett åtgärdsprogram upprättas. Ett sådant program har tidigare upprättats för Göteborgs kommun och har såvitt GHAB känner till, åtminstone tillsammans med genomförda begränsningar av fordonstrafiken i Göteborg, haft viss effekt på halterna av NO₂, som är den mest kritiska utsläppsparametern.

Det är således kännetecknande för tillämpningen av luftkvalitetsnormerna att de primärt inte är avsedda att tillämpas i prövningen av en specifik tillståndspliktig verksamhet, då de aktuella utsläppen åtminstone huvudsakligen emanerar från annan verksamhet än den sökta. I detta fall härrör NO₂-utsläppen från förekommande fordons- och fartygstrafik i kommunen.

Enligt GHAB:s mening är det således inte ändamålsenligt eller sakligt motiverat att i målet meddela villkor om efterlevnaden av luftkvalitetsnormerna eller om vidare utredningar av uppfyllelsen av dessa.

Bullerskyddsåtgärder hamnverksamhet

Länsstyrelsen utgår i sitt yttrande från ljudnivån vid Arken och att den inte får öka på grund av "tillkommande transporter".

GHAB har genom befintliga tillstånd till hamnverksamhet krav på sig att minska buller från hamnverksamheten. Åtgärder mot buller från fartyg som från tid till annan trafikerar hamnområdet, liksom fordonstransporter till och från terminalerna,

ingår emellertid inte i den verksamhet för vilken GHAB som hamninnehavare har att svara. GHAB kan således inte godta ett villkor som ålägger bolaget skyldighet att vidta något slags skyddsåtgärder avseende transporter till och från terminalerna.

Verksamheten vid Arken innefattar endast tillfälliga hotellövernattningar och utgör således inte ett boende i egentlig mening. Enligt GHAB:s mening är det orimligt att tillämpa vägledningen som bygger på allmänna råd om riktvärden för externt industribuller på verksamhet av sådant slag, särskilt som anläggningen redan från början är lokaliserad i hamn- och tidigare varvsverksamheters närhet och därmed får antas ha anpassats till befintliga förhållanden och verksamheter.

Det har genom tidigare gjorda mätningar kunnat slås fast att de maximala ljudnivåerna vid och inom Arken inte emanerar från hamnverksamheten utan från lastbilstransporter i anläggningens närhet, oaktat om dessa sker till eller från de befintliga hamnterminalerna eller till andra verksamheter inom området.

GHAB har genom befintligt tillstånd 2010-05-07, inom ramen för ett särskilt prövotidsförfarande, utrett möjligheterna att minska bullerstörningar i hela hamnområdet. Utredningen har redovisats i rapport daterad 2012-08-21 och lagts till grund för beslut om slutliga villkor vad avser buller.

På grundval därav och vad GHAB därefter erfarit kan konstateras att det finns flera omständigheter som är ägnade att totalt sett medföra sänkta bullernivåer. I fråga om buller från fartygens hjälpmaskiner, när de ligger vid kaj, kan detta antas minska eftersom antalet elanslutna fartyg sannolikt kommer att öka från och med år 2026. Direktiv 2014/94/EU av den 22 oktober 2014 om utbyggnad av infrastrukturen för alternativa bränslen torde då ha implementerats, vilket lär innebära att fler fartyg ansluter till landbaserad el.

I övrigt pågår en utbyggnad av infrastrukturen i och till Ytterhamnsområdet som innebär att trafikflödena kommer att omfördelas. Detta innebär att trafikmängderna

på Oljevägen beräknas minska till hälften. Det medför att bullerstörningarna från väg kommer att minska och att luftmiljön i stort förbättras.

Dessa åtgärder bedöms innebära att bullernivåerna vid Arken från omkringliggande bullerkällor kommer att minska. Avgörande för bullerstörningen är dock trafiken till och från Älvsborgshamnen och Arendalshamnen innanför port 6, dvs. förhållanden som ligger utanför den nu ifrågavarande prövningen. Bullernivåerna vid Arken beräknas i en framtid vid fasad vara 64 dB(A) ekvivalent nivå och fortsatt 73 dB(A) maximal nivå till följd av landtransporter till och från terminalområdet vid Arendal 2. Från terminalområdet förväntas de ekvivalenta nivåerna bli ca 60 dB(A) och maxnivån 70 dB(A).

Som redovisats ovan är det GHAB:s mening att Arken inte utgör bostad i egentlig mening och att riktlinjerna för externt industribuller således inte är avpassade för en sådan anläggning. Om det istället skulle bli aktuellt att tillämpa gällande bullerriktvärden för inomhusmiljö i FoHMFS 2014:13, så anger dessa 30 dB(A) ekvivalent nivå och 45 dB(A) maximal nivå inomhus i bostadsutrymme.

GHAB lät under 2008 mäta bullret i de två mest utsatta hotellrummen vid Arken under 20 minutersperioder. Som högst uppmättes den maximala ljudnivån från lastbilspassager till 46 resp. 47 dB(A) i de båda rummen. Detta är så marginella överskridanden av riktvärdet (45 dBA) att de ligger inom metodens mätnoggrannhet. Endast ett överskridande per rum kunde konstateras under mätperioderna. Störningar inomhus som ljud från stängning av dörrar och dörrknackningar gav högre momentana ljudnivåer.

Vid en utökad verksamhet vid Arendal 2 beräknas inomhusnivåerna i de mest exponerade rummen bli 28 dB(A) ekvivalent nivå och 47 dB(A) maximal nivå. De maximala ljudnivåerna ändras inte till följd av den sökta verksamheten. Istället kommer buller från passerande fordon även i framtiden vara dimensionerande för om inomhusnivåerna överskrids eller ej.

Som redovisats ovan äger GHAB sedan 2013 såväl fastighet som byggnader där Arken Hotell och konferenscenter bedriver sin verksamhet. På sikt kommer anläggningen att avvecklas för att Göteborgs hamn ska kunna utvecklas, bland annat för att den nya godstågsstandarden på 750 meter ska kunna hanteras.

Sammanfattningsvis finns det således inget belägg för att själva hamnverksamheten vid terminalerna har medfört eller kommer att medföra att bullernivåerna vid Arken är orimligt höga. Behovet av särskild villkorsreglering avseende buller vid Arken, framstår därför som mycket ringa.

Kontrollprogram

Kontroll av anläggnings- och driftfasen kommer att ske i ett kontrollprogram som tas fram i samråd med Länsstyrelsen. Kontroll i driftfasen bedöms kunna ske med stöd av samma eller motsvarande slags kontrollprogram som redan gäller för ytterhamnarna.

Länsstyrelsen föreslår att kontrollen ska innefatta bullermätningar och räkning av fåglar i Torsvikens Natura 2000-område. Enligt GHAB:s mening är undersökningar av den föreslagna beskaffenheten en del av samhällets allmänna miljöövervakning och således en uppgift som det åligger berörda myndigheter att själva svara för. GHAB motsätter sig därför att kontrollprogrammet skall omfatta sådana förhållanden.

Som redovisats i ansökan och MKB kommer dessutom den planerade hamnverksamheten endast i mindre omfattning att bidra till bullernivåerna i Natura 2000-området och således inte väsentligt påverka förhållandena i Natura 2000-området.

Det är vidare ett flertal faktorer som påverkar hur många individer av de utpekade Natura 2000-arterna som uppehåller sig i Torsviken. Särskilt bedöms faktorer som klimat, födotillgång och häckningsframgång ha betydligt större betydelse för antalet fåglar än en marginell ökning av bakgrunds nivåerna för buller i området. Den sökta verksamheten saknar således samband med förhållandena i Torsvikenområdet av

den digniteten att det skulle kunna motivera GHAB att utföra de efterfrågade kontrollerna. Enligt GHAB:s mening föranleder således inte den sökta verksamheten några kontroller av det föreslagna slaget. Mot bakgrund av att kontrollräkning av fåglar redan sker i Länsstyrelsens regi, bedöms sådana åtgärder inte heller vara meningsfulla för att avgöra den sökta verksamhetens eventuella påverkan på Natura 2000-området.

Uppföljningsprogram 30 år efter färdigställandet

Kontroll av vattenverksamhet vid byggande i vatten sker i normala fall under anläggningstiden fram till byggnationens färdigställande. I vissa fall sker kontroll några år efter färdigställandet. Länsstyrelsen har i det här fallet anfört att kontrollen ska ske under minst 30 år efter färdigställandet av hamnen och hänvisar till att muddermassorna klassas som farligt avfall och att de kompensationsåtgärder som Länsstyrelsen yrkat på avseende ålgräsängar och rev, kräver långsiktig uppföljning.

Av bilaga B6, tabell 9 (kemiskt innehåll i sedimenten) till ansökan framgår emellertid att föroreningsinnehållet i de sediment som ska användas, med mycket god marginal underskrider nivåerna för farligt avfall. Halterna uppfyller för de flesta föroreningar nivåerna för känslig markanvändning (KM) och i samtliga fall nivåerna för mindre känslig markanvändning (MKM).

I fråga om TBT finns inga nivåer angivna i bilaga B6.1 rapporten "Kriterier för tributyltenn, irgarol och diuron i muddermassor som omhändertas på land" som tagits fram i projektet Hav möter land, därför övrigt Länsstyrelsen i Västra Götaland deltagit, har emellertid följande kriterier föreslagits: farligt avfall 6 000 µg/kg TS, 300 µg/kg TS för MKM och 150 µg/kg TS för KM.

I de prover som tagits på representativa sediment som kan komma att användas för utfyllnaden förekommer alltså inte i halter där klassning som farligt avfall är aktuell. Föroreningshalten i massorna är relativt låg, utfyllnaden sker inom stenvall som tätas mot omkringliggande vattenområden, sedimenten stabiliseras med cement och bildar en betongliknande struktur och i bifogade utredningar visas att stabiliseringen

innebär att som mest 0,5 kg TBT kan laka ut från 400 000 m³ stabiliserade sediment. Det utläckage av TBT som kan vara av någon betydelse, sker under anläggningsfasen. Det bedöms därför inte vara motiverat att genomföra kontroll under 30 års tid.

När det gäller eventuella kompensationsåtgärder av t.ex. ålgräs bedöms det inte heller vara rimligt med ett 30-årigt kontrollprogram. Ålgräsängars utbredning varierar naturligt över tiden. Bland annat har det konstaterats stora nedgångar i ålgräsbestånden i Bohuslän. Nedgången tycks vara beroende av övergödning och grumligare vatten, dvs. omständigheter som ligger utanför GHAB:s kontroll. Inte heller i detta avseende är ett 30-årigt kontrollprogram skäligen motiverat.

GHAB motsätter sig också den tredje punkten i länsstyrelsens villkorsförslag då den inte föranleds av och inte heller, annat än högst indirekt, har någon koppling till nu förevarande ansökan.

Delegation

GHAB motsätter sig länsstyrelsens förslag till delegationsvillkor. Det är en given utgångspunkt att ett tillstånd i så hög grad som möjligt skall ange de slutliga villkoren för verksamheten som möjligt och att delegering därför skall användas återhållsamt. Det är också en given förutsättning att endast villkor av mindre betydelse kan bli föremål för rättsenligt delegerad beslutsbefogenhet till tillsynsmyndigheten. Det rör sig normalt om mer detaljbetonade frågor som närmare uppgifter om t.ex. mätmetoder och mätfrekvens och som vid behov skall kunna revideras fortlöpande och därför inte lämpligen regleras i ett tillstånd med den beständighet som ligger däri.

De frågor som enligt förslaget är tänkta att regleras genom bemyndigande av tillsynsmyndigheten att fatta beslut är inte av den karaktären att de till sin art faller inom det sålunda avsedda ändamålet. Med de vida formuleringar som länsstyrelsen föreslagit, öppnar det för myndigheten att utan saklig begränsning föreskriva ytterligare villkor om begränsningar av åtskilliga centrala åtgärder och moment som

prövats tillåtliga verksamheten och flera viktiga emissioner som den sökta verksamheten kan antas ge upphov till och som redan är reglerade i villkor.

GHAB motsätter sig således på dessa grunder delegationsvillkor av det slag som länsstyrelsens föreslagit.

Tillägg till GHAB:s förslagna villkor

Försiktighetsmått vid muddring, sprängning etc.

Länsstyrelsens förslag till tillägg till GHAB:s villkor kan godtas.

Försiktighetsmått muddring - siltgardiner etc.

Som framgår av ansökan är den sökta verksamhetens förutsebara påverkan på förhållandena i Natura 2000-området Torsviken, redan med hänsyn till avståndet mellan Arendal och området, mycket begränsade. Någon påverkan på vattenförhållandena i området bedöms inte ske. Mot den bakgrunden är något särskilt villkor om särskilda försiktighetsmått inte skäligen motiverade.

Villkor om permeabiliteten ett år efter färdigställande

Länsstyrelsens villkorsförslag motsvarar permeabilitetskravet för sluttäckning av deponier. Ofta dimensioneras sådana tätskikt så att det ensamt skall klara genomströmningskravet. Som redovisats ovan är det emellertid GHAB:s avsikt att anlägga ett omfattande tätskikt ovan monoliten. Denna överbyggnad kommer att fungera som ett dränerande lager för att förhindra vattentryck på de stabiliserade massorna.

Något villkor av den innebörd som länsstyrelsen föreslagit är därför inte skäligen motiverat.

Oljeavskiljare 1 mg/l oljeindex

I tillståndet för ytterhamnarna har ett värde för utgående vatten till recipient reglerats enligt följande:

"Uppställning av arbetsmaskiner ska ske på hårdgjorda ytor. Dagvatten från uppställningsplatser där maskinerna står längre tid än fyra timmar per dygn ska från och

med 1 januari 2011 före avledning till recipient behandlas i en klass 1 oljeavskiljare (SS-EN-858). Halten olja i utgående vatten från oljeavskiljare mätt som oljeindex får inte överstiga 5 mg/l. Vid avledning till spillvattennätet får olja i vatten mätt som oljeindex inte överstiga 50 mg/l."

GHAB har yrkat på motsvarande villkor för tillkommande verksamheter i Arendal 2.

GHAB har mycket omfattande erfarenhet av hantering av oljeförorenat dagvatten, inte minst i Energihamnen och eftersträvar givetvis så låga utsläpp av olja som möjligt. Ett mått om 1 mg/l olja, mätt som oljeindex, kan vara en lämplig nivå att eftersträva. Med hänsyn till villkorens rättsliga betydelse, särskilt i ljuset av MÖD:s praxis om s.k. begränsningsvärden, är en så låg haltnivå inte möjligt att innehålla med säkerhet.

Förekommande oljeavskiljare på marknaden av klass 1 kan inte garantera så låga utsläppshalter som länsstyrelsen föreslagit. Den aktuella standarden för denna typ av oljeavskiljare (SS-EN-858) anger ett maximalt restoljeinnehåll på 5 mg/l vid test. Med tillämpande av bästa möjliga teknik bör därför utsläppsvillkoret för oljeindex i dagvatten till recipient fortsatt vara 5 mg/l.

Som framgår ovan har dock miljö- och klimatnämnden i sitt yttrande i målet dock godtagit ett haltvärde om 5 mg/l, med hänvisning till att befintliga tillstånd till hamnverksamhet bygger på det värdet och att haltvärdet är ett vanligt krav för oljeavskiljare i klass 1.

Statens fastighetsverk (aktbil. 47)

I fråga om det yttrande som statens fastighetsverk i egenskap av berörd markägare, ingivit i målet, har de tidigare omnämnda förhandlingarna återupptagits mellan parterna. Någon färdig överenskommelse om rådighetsgrundande upplåtelse och den ekonomiska ersättningen härför föreligger i skrivande stund ej. Som utgångspunkt är det dock parternas samfälliga mening att en sådan överenskommelse kan komma

att träffas kring månadsskiftet mars/april innevarande år. GHAB avser således att återkomma i målet så snart det står klart huruvida en sådan överenskommelse träffats eller ej och i vilka avseenden det i så fall påverkar GHAB:s talan, t.ex. i fråga om det särskilda yrkandet om tvångsrätt enligt 28 kap. 10 § MB och det därmed sammanhängande ersättningserbjudandet.

GHAB har i aktbil. 61 som komplettering av tidigare yttranden i målet anföra följande.

Partiellt upphävt strandskydd m.m.

Länsstyrelsen har i beslut 2015-04-20, dnr 511-12484-2015, med stöd av 7 kap. 15 § MB i dess lydelse före den 1 juli 2009, förordnat att strandskyddet inom område som markerats på i ärendet bifogad karta, skall upphävas. Beslutet har villkorats av att detaljplanen vinner laga kraft.

Mot bakgrund härav kan sålunda konstateras att länsstyrelsen upphävt strandskyddet inom berörda landområden. Inom detta område föreligger således inte något strandskydd.

Till följd av utformningen av länsstyrelsens beslut råder inom övriga områden, dvs. i princip Lilla Aspholmen och berört vattenområde, emellertid i grunden fortfarande strandskydd. Av icke närmare redovisade skäl har länsstyrelsen således underlåtit att tillämpa bestämmelsen i dåvarande 7 kap. 15 § MB (numera 7 kap. 18 § MB) för hela det berörda området. Prövningen av GHAB:s yrkanden om tillstånd i målet förutsätter därför också att rätten, allt efter omständigheterna bestämmer formerna för hur strandskyddet inom återstående områden skall beaktas i ansökningsärendet, jfr. NJA 2008 s. 55.

Som grund för den prövningen vill GHAB särskilt framhålla att de materiella förutsättningarna för upphävande av strandskyddet inom hela området, enligt GHAB:s mening är för handen och i vart fall att grund för undantag från strandskyddet föreligger.

De ändamål som uppbär strandskyddet - skydd för rörligt friluftsliv resp. biologiskt liv i strandzonen, har i stora stycken redan utsläcKts. Området omgärdas på alla sidor av befintliga farleder samt hamn-, terminal- och industriella verksamheter och avskärs från landsidan dessutom av den transportväg för tunga fordon som sträcker sig mellan den befintliga Arendalsterminalen och Älvsborgsterminalen. Då området och pågående hamnverksamhet däriinom omfattas av internationellt grundad lagstiftning om hamn- och sjöfartssäkerhet - den s.k. ISPS-regleringen - är terminalområdet till stor del inhägnat. Området är således därmed i princip allemansrättsligt oåtkomligt för allmänheten.

Det återstående område som omfattas av strandskydd, utpekAs genom detaljplanen, liksom för övrigt också översiktsplanen och den fördjupade översiktsplanen, som avsett för hamn-och terminaländamål resp. vattenområde där allmän farled får anläggAs. Till följd av ISPS-regleringen kommer även vattenområdet och nuvarande Lilla Aspholmen, beständigt att vara allemansrättsligt oåtkomliga för allmänheten. Genom att planen således syftar till ett i det närmaste fullständigt ianspråktagande av såväl land- som vattenområden för hamn- och sjöfartsverksamhet, vilket bl.a. innebär att vattenområdet fylls ut resp. djupmuddras, landområdena plansprängs och hela området byggs ut till en terminal för internationell högsjöfart, kommer området också att förlora sina eventuellt kvarvarande värden som biotop.

Enligt GHAB:s mening är det således uppenbart att inte bara landområdet utan även vattenområdet och Lilla Aspholmen saknar betydelse för att tillgodose strandskyddets syften.

Som redan framhållits är hamnverksamheten en sådan allmän verksamhet som bl.a. grundar vattenrättslig rådighet enligt de särskilda bestämmelserna därom i LVV och i det konkreta fallet dessutom utpekad som riksintressant också med företräde framför andra, eventuellt motstående riksintressen. Särskilda skäl för upphävande av strandskyddet även i återstående delar föreligger därför.

Sammanfattningsvis kan således konstateras att såväl allmänna som enskilda intressen entydigt utpekar berörda mark- och vattenområden som ägnade för hamn- och terminalverksamhet och därmed sammanhängande farled och vägar etc. Avsikten med den långsiktiga markanvändningen är således att området skall ianspråkats för exploateringsändamål. Det allemansrättsliga eller biologiska värdet av området är obefintligt eller mycket begränsat. Det saknas således anledning att upprätthålla strandskydd inom det planlagda området.

Statens fastighetsverk

I fråga om det yttrande som statens fastighetsverk ingivit i målet, har de tidigare omnämnda förhandlingarna slutförts mellan parterna.

Mellan parterna har träffats en överenskommelse som bl.a. innebär att de vattenområden som berörs av GHAB:s tvångsrättsyrkande, genom fastighetsreglering skall överföras till fastighet som ägs av GHAB. Så snart regleringen är genomförd och beslutet lagakraftvunnet, är GHAB:s rätt till åtkomst till berörda mark- och vattenområden varaktigt säkrad.

Fastighetsregleringen är emellertid ännu icke genomförd, varför GHAB tills vidare måste vidhålla sitt yrkande om tvångsrätt. Skulle fastighetsregleringen ha genomförts och beslutet därom ha vunnit laga kraft, innan rätten meddelar dom i målet, avser GHAB emellertid att omgående återkalla yrkandet.

Då GHAB i överenskommelsen åtagit sig att utge betalning till fastighetsverket för de sålunda förvärvade områdena och som berörs av tvångsrättsyrkandet, skall någon särskild ersättning för dessa områden inte utgå i målet.

Till följd av överenskommelsen har fastighetsverket också frånfallit sin invändning om att den sökta verksamheten inte skulle vara tillåtlig och tillstyrker att det sökta tillståndet ges.

I sak kvarstår vissa synpunkter i fastighetsverkets yttrande, p. 1.5-1.7.

Risikanalyt - vibrationer (p. 1.5)

Fastighetsverket har föreslagit att GHAB skall upprätta en särskild riskanalys avseende eventuell påverkan på kulturhistoriska byggnader på fästningsholmen till följd av vibrationer från de sprängningar som skall utgöras inom projektet. Enligt GHAB:s mening är synpunkten huvudsakligen av miljöskaderättslig karaktär och torde i relevanta delar redan omfattas av det ansvar som åvilar GHAB enligt den lagstiftningen och de försiktighetsmått och skadeförebyggande åtgärder som är en given del i varje anläggningsprojekt av den nu aktuella omfattningen, i så måtto torde synpunkten redan vara tillgodosedd.

GHAB är dock berett att åta sig att innan sprängningsarbetena påbörjas ha genomfört en besiktning av de kulturhistoriskt intressanta byggnaderna på fästningsholmen för att klarlägga byggnadernas skick och i vad mån de har befintliga skador m.m. Vidare åtar sig GHAB att under sprängningarna ha vibrationsmätare på lämpliga platser samt även i övrigt utföra de utredningar och undersökningar som är föreskrivna för aktuella sprängningsarbeten. Dessa åtaganden gäller under förutsättning att fastighetsverket utan ersättning eller annat vederlag medger GHAB eller av bolaget utsedda uppdragstagare, fritt och obehindrat tillträde till fästningsholmen, dess byggnader och andra anläggningar för att där göra erforderliga undersökningar och sätta ut instrument m.m.

Kontrollfrågor (p. 1.6)

GHAB avser att behandla kontroll av den risk för skador i omgivningen som sprängningsarbetena kan ge upphov till som en del i det kontrollprogram som skall upprättas för sökta arbeten. I så måtto är fastighetsverkets synpunkt tillgodosedd. Något särskilt villkor i saken bedöms således inte vara erforderligt.

Bullervillkor (p. 1.7)

GHAB konstaterar att fastighetsverkets förslag överensstämmer med GHAB:s eget villkorsförslag.

Fördjupad redogörelse för sökta arbetens gång

Länsstyrelsen har i sina yttranden rest vissa frågor rörande det praktiska genomförandet av sökta arbeten och däri också ifrågasatt GHAB:s ståndpunkt att stabiliserings- och solidifieringsarbetena kan utföras med endast begränsad risk för utläckage av föroreningar.

GHAB har mot den bakgrunden fört diskussioner med länsstyrelsen under hand om det praktiska genomförandet av sökta stabiliserings- och solidifieringsarbeten, redovisad i rapport, Arendal 2 - Provtagningsplan storskaligt fältförsök.

Rapporten, som utgör en fördjupad redogörelse för hur GHAB planerar att utföra vissa sökta arbeten i projektets inledning, innehåller en översiktlig redogörelse för det s.k. storskaliga fältförsök som skall ske innan de fullskaliga utfyllnadsarbetena genomförs samt de försiktighetsmått, undersökningar och kontrollåtgärder som GHAB avser att vidta under fältförsöket.

Det övergripande syftet med det storskaliga fältförsöket är dels att från anläggningstekniska utgångspunkter utvärdera lämplig stabiliserings- och solidifieringsmetod inom ett invallat område, dels att skaffa underlag för att empiriskt verifiera slutsatsen i laboratorieförsöken att möjliga utsläpp av TBT från utläggningen av muddermassor och utlakningen av TBT från den färdiga monoliten, är mycket ringa.

GHAB:s åtagande i ålgräsfrågan m.m.

GHAB har i ansökan och därpå följande yttranden redovisat sin bedömning om den biologiska betydelsen av den ålgräsförekomst som med nödvändighet försvinner när Arendalsviken fylls igen.

GHAB:s utgångspunkt i målet har således varit att ålgräsförekomsten är gles och av begränsad eller ringa betydelse för fisk och fiske och att fiskeavgift enligt 6 kap. 5 § LVV således bör bestämmas i enlighet med GHAB:s förslag. I den erbjudna summan skall också inbegripas de kompensatoriska åtgärder som i övrigt kan åläggas GHAB. Denna bedömning kvarstår i grunden alltjämt.

Emellertid har i de diskussioner som GHAB kontinuerligt för med svenska och internationella forskare på området framkommit att åtminstone en av de forskningsmetoder om "transplantation" eller återplantering av ålgräs som tidigare omnämnts, nu utvecklats i sådan mån att den bedöms kunna omsättas i praktiska transplantations- eller återplanteringsprojekt under innevarande år.

GHAB har i underhandsdiskussioner med Havs- och vattenmyndigheten funnit att genomförandet av ett sådant projekt vore möjligt och önskvärt, om inte annat i syfte att skaffa underlag för en empirisk bedömning av den sålunda utvecklade metodens värde. GHAB är mot den bakgrunden berett att åta sig att kompensera bortfallet av ålgräs i Arendalsviken genom att med en vetenskapligt vedertagen metod och i samråd med tillsynsmyndigheten och havs- och vattenmyndigheten, genomföra ett projekt som omfattar transplantation eller återplantering av ålgräs inom en yta av ca 1,75 hektar, på en ännu icke bestämd plats i Kattegatt.

Då fiskeavgifter enligt 11 kap. 8 § MB är en subsidiär ersättningsmetod i förhållande till utförande av t.ex. fysiska åtgärder faller, genom detta åtagande, den rättsliga grunden för att bestämma en fiskeavgift. GHAB frånfäller således det tidigare lämnade förslaget och bestrider varje krav på fiskeavgift eller andra kompensatoriska åtgärder utöver det ovan redovisade projektet.

Huvudförhandling den 25 – 27 augusti 2015.

Samtliga parter vidhåller i huvudsak sina skriftliga yrkanden.

GHAB har dock vid huvudförhandlingen accepterat flera av Länsstyrelsens förslag till villkorsformuleringar. Vidare har GHAB i princip gått med på det av Havs- och vattenmyndighetens redovisade förslaget på hur området med ålgräs m.m. som kommer att gå förlorat ska kompenseras.

Huvudförhandling den 10 september 2015.

Länsstyrelsen anser i första hand att ansökan om tillstånd till utbyggnad av hamnen inte kan tillstyrkas med hänvisning till att utbyggnaden riskerar leda till försämrad

status av kvalitetsfaktorer inom vattenförekomsten. I andra hand, för de fall GHAB söker undantag för en eller flera kvalitetsfaktorer, bör målet vilandeförklaras i avvaktan på att denna prövning kan ske.

GHAB anser att planerade åtgärder inte motverkar möjligheten att följa MKN vad gäller för både ekologisk status och kemisk ytvattenstatus eller försämrar inte heller statusen för underliggande kvalitetsfaktorer. GHAB har inte för avsikt att ansöka om undantag för en eller flera kvalitetsfaktorer.

DOMSKÄL

Rådighet

För att få utföra en vattenverksamhet ska sökanden enligt 2 kap. 1 § lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet ha rådighet över vattnet inom det område där verksamheten ska bedrivas. Den nu tillståndsgivna verksamheten kommer att utföras på fastigheter som sökanden äger eller har åtkomst genom avtal. Vidare utgör den sökta verksamheten anläggningar för allmän hamn. Sökanden har därmed den rådighet som erfordras.

Sökanden har anfört att bolaget yrkar tvångsrätt enligt 28 kap. 10 § 1 st.5 p. miljöbalken för det fallet att mark- och miljödomstolen inte skulle finna att bolagets rådighet enligt 2 kap. 4 § 4 p. lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet inte är en tillräcklig grund för sakprövning av ansökan avseende vattenverksamhet. Enligt mark- och miljödomstolens mening är det helt klart att den sistnämnda bestämmelsen ger sökanden de processuella befogenheter som behövs i målet. Domstolen tar därför inte upp tvångsrätsfrågan till prövning.

Miljökonsekvensbeskrivning m m

En miljökonsekvensbeskrivning ska enligt miljöbalken redogöra för alternativa lokaliseringar och alternativa utformningar av sökt verksamhet. På ömse sidor om aktuellt område bedrivs hamnverksamhet sedan slutet av 1950-talet. Ansökan avser utvigning av hamnverksamheten vid Arendal vilket innebär att befintliga verksam-

heten i Arendal och Älvsborgshamnarna knyts ihop. Länsstyrelsen har lämnat synpunkter på att underlaget för att bedöma påverkan på de intressen som vattendirektivet har att skydda lider av sådana brister att någon prövning inte kan ske. Sökanden har kompletterat sin talan med underlag i denna särskilda fråga. Mark- och miljödomstolen finner att miljökonsekvensbeskrivningen och övrigt underlag efter kompletteringar i målet innehåller tillräcklig redovisning för att domstolen ska kunna pröva ansökan. Miljökonsekvensbeskrivningen får därmed anses uppfylla kraven enligt 6 kap. miljöbalken och ska godkännas.

Tillåtlighetsprövning av vattenverksamheten

Tillåtligheten beträffande anläggning av kajer, muddring av hamnbassäng och in-seglingsränna, utfyllnad av vattenområde m.m. har inte satts i fråga av någon remissmyndighet under handläggningen av målet. Dock har Länsstyrelsen under pågående huvudförhandling anfört att utbyggnaden kan påverka kvalitetsfaktorer inom vattenförekomsten i sådan omfattning att tillstånd inte kan medges.

Den ansökta verksamheten är komplex med ett flertal arbetsmoment med tillfälliga eller bestående effekter som påverkar omgivningen. Enligt mark-och miljödomstolens uppfattning är följande frågeställningar som sett var för sig kan ha sådan påverkan att denna kan vara avgörande för tillåtligheten.

- Påverkan på miljön i viken och påverkan på miljökvalitetsnormer.
- Påverkan på miljön i havet av att förorenade muddermassor används för utfyllnad.
- Påverkan på Natura 2000-område Torsviken.
- Påverkan på kulturmiljön Älvsborgs fästning mm.

Påverkan på miljön i viken och påverkan på miljökvalitetsnormer

Den planerade utbyggnaden av Arendal 2 kommer att innebära att en ny yta skapas på cirka 22 ha. En stor andel av denna yta skapas genom att befintliga grunda mjuka bottnar, ålgräsäng och i viss mån hårbottnar fylls över. Effekten blir att värdefulla biotoper av stenrev, blåmusselbankar och ca 1,7 ha ålgräsäng går förlorad. Indirekt

kan förlusten av dessa biotoper påverka de kvalitetsfaktorer som påverkar miljökvalitetsnormer för aktuell vattenförekomst.

Såväl Havs- och vattenmyndigheten som Länsstyrelsen yrkar att kompensationsåtgärder ska vidtas för de förlorade biotoperna. Länsstyrelsen har även yrkat att fiskeavgift ska utgå.

Mark- och miljödomstolen finner att det förslag som sökanden och Havs- och vattenmyndigheten presenterat kan ligga till grund för en utredning om möjlig kompensation. Vidare anser domstolen att om resultatet av utredning blir lyckosamt kan den resulterande kompensationen även få anses vara sådant skydd för fisken som framgår av 11:8 § miljöbalken. Detta medför att någon fiskeavgift såvitt vad som kan bedömas med nuvarande underlag inte ska utgå. Vad gäller hur kompensationen kan utformas gör domstolen följande bedömning.

Metoden att ersätta förlorad ålgräsäng är i det närmaste oprövad under aktuella förhållanden och i den omfattning som blir fallet här och det är inte utan problem att få ett gott resultat. De utsättningar som hittills skett är utförda i forskningsskala. Att finna lämpliga lokaler och välja lämplig metod för ålgräskompensation får ske i samråd med Länsstyrelsen och Havs- och vattenmyndigheten. Cykeln att få ålgräset etablerat genom att så, alternativt ta sticklingar, till att få ett livskraftigt bestånd kommer att ta en betydande tid. Domstolen anser att förfarandet bör ske inom ramen för en prövotid under 8 år med möjligheter att förlänga tiden och föreskriva ytterligare utsättningar av ålgräs samt att slutligen avgöra om fiskeavgift ska utgå. Kompensationsåtgärderna är förenade med betydande kostnader som dock ska vägas mot nyttan av ansökt verksamhet, som sökanden har visat bli avsevärd, samt med beaktande av eventuell påverkan på ytvattenförekomsten.

Bakgrunden till att Länsstyrelsen inte anser sig kunna ge bifall till ansökan är att man anser att kvalitetsfaktorerna ”makroalger och gömfröiga växter” och ”Ljusförhållanden (siktdjup)” kommer att påverkas så negativt av de ansökta åtgärderna strider mot EU-domstolens avgörande den 1 juli 2015 i mål C-461/13.

Länsstyrelsen anger att förlusten av ålgräsförekomsten medför en menlig påverkan på kvalitetsfaktorerna. Även den ökade fartygstrafiken påverka kvalitetsfaktorn siktdjup. Länsstyrelsen grundar sitt ställningstagande på expertbedömning vad gäller ”makroalger och gömfröiga växter”, utan närmare precisering och mätningar i två provtagningsstationer vad gäller ”Ljusförhållanden (siktdjup)”.

Sökanden anser att den direkta påverkan av projektet blir att förorenade sediment av bl.a. TNT minskar inom vattenförekomsten genom att förorenade sedimenten stabiliseras. Muddringsarbetena förväntas inte medföra att halttillskotten av TNT-partiklar ökar i vattenförekomsten. Muddringarna som sker vintetid förväntas få lokal och tillfällig effekt bedöms inte påverka status för fysikaliska/kemiska kvalitetsfaktorer och parametrar i vattenförekomsten och därmed inte heller den övergripande ekologiska statusen i vattenförekomsten. Det kväveläckage som sker vid sprängning och användning av sprängsten blir i jämförelse med den transport som sker via Göta älv små och medför ingen mätbar påverkan på kvalitetsfaktorn näringsämne.

Göta älvs partikeltransport är så dominerande att förlusten av de grunda mjukbottenarna med bl.a. ålgräs inte påverkar relevanta fysikaliska/kemiska parameterar (främst ljusförhållandena) i Rivö fjord. Inte heller förlusten av ålgräsets förmåga att binda kvävet innebär någon mätbar påverkan av kvävehalten i Rivö fjord, vilket ligger till grund för klassningen av kvalitetsfaktorn näringsämnen. De planerade arbetena medför att 0,6% av vattenförekomstensyta fylls ut och omvandlas till hamnplan m.m. vilket medföra en mycket liten påverkan på vattenförekomsten som helhet. De hydromorfologiska kvalitetsfaktorerna bedöms därför inte försämrans en statusklass. Ålgräsets djuputbredning ingår som en del till underlaget för att bestämma biologiska kvalitetsfaktorer vilka indikerar övergödning och annan påverkan.

Planerade åtgärder motverkar inte möjligheten att följa fMKN för både ekologisk status och kemisk ytvattenstatus och inte heller statusen för underliggande kvalitetsfaktorer försämrans.

Mark- och miljödomstolen gör följande bedömning.

Den 15 september 2014 meddelade EU-domstolen i mål C-461/13 att den tolkat vattendirektivets (2000/60/EG) artikel 4.1 a i-iii så att medlemsstaterna inte får lämna tillstånd till ett projekt som kan orsaka en försämring av en ytvattenförekomsts status eller när projektet äventyrar uppnåendet av en god status hos en ytvattenförekomst vid den tidpunkt som anges i direktivet.

Vattendirektivet har inte implementerats i svensk miljö rätt på ett sätt som inrymmer den tolkning av försämringsförbudet som EU-domstolen nu gett uttryck för. Vid införandet av regelverket för förvaltningen av kvalitén på vattenmiljön hänvisades istället till att de allmänna hänsynsreglerna, främst genom 2 kap. 3 § och 7 § 1 st. är tillräckliga för att tillgodose vattendirektivets krav. I det läge som nu uppstått finner domstolen att kraven på försiktighetsmått m.m. ska utgå från det utrymme som ges av skälighetsregeln i 2 kap. 7 §.

Domstolen instämmer i sökandens bedömning i vilken omfattning som ytvattenstatusen underliggande kvalitetsfaktorerna påverkas. Med detta förhållande samt genom att föreskriva kompensationsåtgärder vad gäller ålgräs och övriga försiktighetsmått som sökanden har att följa finner domstolen att den ansökta verksamheten kan ske utan att det behöver äventyra möjligheten att uppnå god status eller riskera att medföra en ej godtagbar miljöpåverkan.

Mot denna bakgrund bör tillstånd medges.

Påverkan på miljön i havet av att förorenade muddermassor används för utfyllnad

De massor som ska nyttjas för utfyllnad betraktas som farligt avfall i första hand på grund av höga halter av tennföreningar, TNT, men även andra ämnen förekommer i förhöjda halter. För att binda föroreningarna i sedimentet och för att förbättra massornas tekniska egenskaper ska bindemedel blandas in. Vid laboratorieförsök har cement, flygaska och aktivt kol används som bindemedel. Med inblandning av 100

– 200 kg bindemedel per m³ muddermassa visar utförda försöken att urlakningen till vatten är liten och att de stabiliserade och solidifierade massorna har fått en erforderlig hållfasthet på minst 70 kPa. Utförda undersökningar visar också att urlakningen minskar och hållfastheten ökar med tiden som bindemedlet får verka. Beräkningsmässigt kommer minst 98% av TNT att förbli bundet i massorna.

Genom att låsa in de stabiliserade och solidifierade muddermassorna inom en invallning bestående av sprängsten försedd med geotextil på sätt som framgår av ritning M 10-204 rev A (aktbil.66) samt genom att avleda överskottsvattnet till en sedimenteringsdamm innan vattnet släpps i recipienten förväntas föroreningarna bli små.

Utförda laboratorieförsök visar även att genom tillsatts av aktivt kol som en del i den mix av bindemedel som blandas med muddermassor kan utläckage av föroreningar minskas ytterligare. Sökanden har redovisat kostnaden för att även använda aktivt kol vid behandling av massorna medför en merkostnad på ca 90 miljoner kronor. Domstolen anser det inte miljömässigt motiverat att föreskriva att aktivt kol ska ingå som bindemedel.

Att föroreningar ska bindas i muddermassorna och att de tekniska egenskaperna blir som förväntat förutsätter att inblandningen blir tillfredsställande. Metoden att blanda in bindemedel i jord får anses vara en konventionell metod som används under lång tid med gott resultat. Detta i kombination med den arbetsberedning omfattande ett förberedande storskaligt fältförsök anser mark- och miljödomstolen medföra att den redovisade hanteringen av muddermassorna är miljömässigt acceptabel och att tillstånd ska ges på denna grund.

Påverkan på Natura 2000-område

Natura 2000-området Torsviken som ligger ca 1– 3 km från den ansökta verksamheten kan påverkas av buller, risk för oljeutsläpp och grumling i samband med mudderarbeten. Det skyddade området är påverkat av befintlig omgivande verk-

samheter och aktiviteter vilket medför att möjlig ytterligare påverkan på området är begränsad.

Den ansökta verksamhetens påverkan, på det skyddade området i Torsviken, från buller är beräkningsmässigt liten (ca 1 dBA) i områdets ytterkant och obefintlig i områdets värdekärna. Med detta förhållande tillsammans med att bullrande arbetarna under arbetstiden är övergående samt att buller från hamnverksamheten, med beaktande av de krav på verksamheten - att minska bullret - kommer bullerpåverkan på Natura 2000-området successivt att minska. Tillsammans med restriktionen att synlig grumling inte får förekomma i samband med muddringarbetena i Torsviksbassängen och Södskärsbassängen och försiktighetsmått att förhindra föroreningar från olja m.m. blir den direkta påverkan på Natura 2000-området ytterst begränsad. Mark- och miljödomstolen anser inte att verksamheten kan påverka miljön i Natura 2000-området på ett sådant sätt att tillståndsplikten enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken utlöses.

Påverkan på kulturmiljön Älvsborgs fästning m.m.

Lilla Aspholmen och de kulturhistoriska lämningar som finns på holmen kommer till stora delar att utplånas i samband med de ansökta arbetena. Domstolen noterar att en mindre del av holmen sparas för att åskådliggöra hur Älvsborgs fästning tillsammans med Stora och Lilla Aspholmen och utlagda farledsspärrar historiskt utgjorde ett skydd för Göteborg inlopp. Lilla Aspholmen ingår tillsammans med Stora Aspholmen och Älvsborgs fästning i ett område som är av riksintresse för kulturmiljövården. Utbyggnaden av Arendal 2 som är en del av riksintresset Göteborgs hamn kommer att påverka riksintresset Älvsborgs fästning mm påtagligt.

Riksintressena pekas ut av de av staten utsedda myndigheterna, i det här fallet Riksantikvarieämbetet vad gäller riksintresset Älvsborgs fästning. Göteborgs hamn som riksintresse för sjöfarten pekades ut av Sjöfartsverket år 2000 och av Trafikverket år 2013.

Det är de utpekade centrala förvaltningsmyndigheterna som har att fortlöpande utvärdera riksintressena och när så är påkallat ändra dessa. Domstolen har att inom ramen för 3 kap 10 § miljöbalken väga de olika riksintressena mot varandra på sätt att den användning av området ges företräde som på lämpligaste sätt tryggar en god hushållning av marken, vattnet och den fysiska miljön i övrigt i ett långsiktigt perspektiv.

Länsstyrelsen och Göteborgs kommun gör bedömningen att genom att bygga ut Torsviken 2 så som föreslagits kommer detta att långsiktigt främjar hushållningen med marken, vattnet och den fysiska miljön i övrigt på lämpligaste sätt. Mark- och miljödomstolen som instämmer i denna bedömning anser att inte heller att påverkan på riksintresset Älvsborgs fästning utgör något hinder för tillstånd.

Lokalisering

Enligt 2 kap 6 § 1 st. ska platsen för en verksamhet vara lämplig med hänsyn till att ändamålet ska uppnås med minsta intrång och olägenhet för människors hälsa och miljön. Enligt 3 kap 8 § 2 st. ska område som omfattas av ett riksintresse för vissa typer av anläggningar, bl.a. för kommunikationer, skyddas mot åtgärder som påtagligt kan försvåra tillkomsten eller utnyttjandet av anläggningarna.

Av sökandens redogörelse, av hamnens betydelse som en del regionens transportcentrum samt hamnens roll som en del i det nationella och transeuropeiska transportnätverket för sjöfarten, framgår att den sökta verksamheten har stor betydelse för hamnens utveckling. Den aktuella utbyggnaden av Arendalshamnen är i linje med de intentioner som ges uttryck i generalplanen för Ytterhamnarna. Lokaliseringen stöds även av den fördjupade översiktsplanen för Ytterhamnsområdet (2006) samt av översiktsplanen för Göteborg (2009). Vidare är den sökta verksamheten inarbetad i den nya detaljplanen. Ansökt verksamhet strider inte mot planbestämmelserna i 2 kap 6§ 3 st. miljöbalken.

För de delar av området som omfattas av ansökan och som alltjämt omfattas av strandskydd finns skäl för dispens från detta områdesskydd.

Båtnad och skälighet

I fråga om vattenverksamhet gäller att åtgärden ska ge båtnad, d.v.s. ge ett samhällsekonomiskt överskott. Den del av ansökan som omfattas av detta krav är aktiviteter i vatten, d.v.s. muddringen, utbyggnaden av nya kajer, utfyllnadsområden m.m.

När det gäller utbyggnad av hamnverksamheten Arendal 2 ser domstolen inte skäl att ifrågasätta sökandens bedömning av framtida behov av anläggningen för att upprätthålla sjöfart av nationell betydelse. Sökanden har gjort en övergripande bedömning av den samhällsekonomiska nyttan av verksamheten och har funnit det uppenbart att så är fallet, eftersom nyttan är stor vad gäller utbyggnaden av hamnen och nyttiggörandet av muddermassorna för anläggningsändamål.

Att behandla de förorenade muddermassorna på sätt att dessa kan användas för att hamnanläggningen finner domstolen som en klar miljönytta i jämförelse med att omhänderta muddermassorna på annat sätt genom att belasta högklassiga deponianläggningar. Det kan dock vara svårt att göra en klar avgränsning mellan de olika delarna vad gäller nyttoavvägning och båtnadsbedömning. Domstolen anser att den skälighetsbedömning som ska göras får anses innebära en nettovinst för samhället i stort.

Det som skulle vara avgörande för båtnaden är om stora negativa miljöeffekter av utbyggnaden skulle förväntas. Några betydande, ej ekonomiskt specificerade miljökostnader som skulle påverka en båtnadsbedömning kan domstolen inte finna.

Domstolen bedömer att såväl samhällsekonomisk båtnad som skälighet föreligger för de planerade åtgärderna.

Sammanfattningsvis anser alltså mark- och miljödomstolen att de sökta arbetena inte strider mot aktuella tillåtlighetsregler i miljöbalken. Tillstånd skall därför ges i denna del.

Tillåtlighetsprövning av hamnverksamheten

Frågan är att utvidga nuvarande hamns verksamhet. Sökanden har visat på de konkurrens fördelar som möjligheten att ta emot större fraktvolymer.

Miljöpåverkan av betydelse från hamnverksamheten är utsläpp till luft från fartyg vid kaj, transporter till och från anläggningen, buller från fartyg och hantering av gods m.m. samt utsläpp till vatten.

Sökanden har visat genom utredning att den tillkommande verksamheten vid Arendal 2 medför att enstaka $\mu\text{g}/\text{m}^3$ NO_2 vid konferensanläggningen Arken. Eftersom MKN för NO_2 innehålls med marginal kan någon risk för att normen överskrids för tillkommande verksamheten inte förutses.

Då hamnverksamheten inom Arendal 2 föreslås i huvudsak regleras efter de villkor som gäller för angränsade hamnar finner mark- och miljödomstolen att någon tillkommande påverkan av betydelse inte kan förutses. Tillstånd ska därför ges i den omfattning som sökanden begärt.

Villkor m.m.

Enligt 2 kap. miljöbalken är verksamhetsutövaren skyldig att vidta de åtgärder och steg som krävs för att ingen olägenhet ska uppstå för människors hälsa och miljö, dock under den förutsättningen att det inte kan anses orimligt att uppfylla dessa krav. Mot denna bakgrund finner miljödomstolen att de av bolaget föreslagna eller accepterade villkoren i huvudsak ändamålsenliga och kan fastställas som villkor för tillståndet.

Härutöver gör mark- och miljödomstolen följande bedömning.

För att kontrollera påverkan på riksintresset Älvsborgs fästning föreslås att konventionell anläggningskontroll utförs. Riksintresset kräver dock att extra hänsyn tas till de på Älvsborgs fästning oersättliga historiska anläggningarna och byggnaderna.

Domstolen anser att sökanden i samråd med Statens Fastighetsverk tar fram ett särskilt anpassat kontrollprogram för riksintresset Älvsborgs fästning.

Vad gäller yrkandet om att verksamheten ska följas under 30 år gör domstolen följande bedömning.

Sökandens utredning vad gäller stabiliserade och solidifierade av muddermassorna visar entydigt på litet utläckge av föroreningar samtidigt som utläckaget kan förväntas minska med tiden. Vidare är arbetsmetodiken för inblandning av bindemedlet i massorna väl beprövad. Härav följer att domstolen inte finner någon anledning till att ha kontroll under längre tid än under den tid som gäller för anmälan om oförutsedd skada.

Prövotid

Kompensationsåtgärder för förlorad ålgräsäng m.m. ska ske inom ramen för en prövotid som närmare beskrivs under ”**Tillåtlighetsprovning för vattenverksamheten**”.

Delegering

Delegering kan ske enligt 22 kap 25§ miljöbalken till tillsynsmyndigheten för att besluta om villkor av mindre betydelse. Detta medför att villkor som kan påverka bedömningen av verksamhetens tillåtlighet eller försvårar möjligheterna att genomföra tillståndsgivna arbeten inte kan överlåtas till tillsynsmyndigheten. Att föreskriva ytterligare frågeställningar än vad som framgår av domslutet anser mark- och miljödomstolen inte är nödvändigt.

Övriga yrkanden

Yrkanden som ej berörts i domslutet ska lämnas utan bifall.

Arbetstid m.m.

Arbetstid, tid för anmälan om oförberedd skada och igångsättnings tid kan fastställas i enlighet med vad sökanden yrkat.

Verkställighetsförordnande

Mark- och miljödomstolen finner mot bakgrund av de skäl som sökandena har angett att verkställighetsförordnande bör medges för den ansökta verksamheten.

Prövningsavgift

Anledning saknas att ändra den avgift om 400 000 kr som domstolen fastställt för målets prövning.

Rättegångskostnadsersättning

Statens Fastighetsverk (SFV)

SFV yrkar ersättning för rättegångskostnader med 568 369 kr, vara 325 370 kr utgör ombudskostad, 241 015 utgör kostnad för konsulter och 1 984 utgör resekostnader. Sökanden vitsordar ersättning för ombudet med 100 timmar á 2 100 kr, reskostnader, kostnader för konsulterna Pierre Nordh och Thomas Östergren samt 50% av kostnader för övriga konsulter.

Såsom ägare till fastigheter som påverkas av ansökan har SFV sådan partsställning att det kan begära ersättning för rättegångskostnader.

Det är sökanden som ska svara för de undersökningar och utredningar som krävs i målet. I den mån ytterligare underlag krävs är det domstolen som har att begära sådant underlag om inte sökanden tillhandahåller detta självmant. Detta innebär inte något hinder för sakägare och berörda myndigheter att låta utföra egna utredningar. Dock måste inriktningen och omfattningen av dessa stå i proportion till kvaliteten av sökandens utredning och till de intressen som står på spel i målet. De av SFV anlitade konsulterna för att ta fram underlag till SFV inställning i målet är enligt domstolens uppfattning av sådan omfattning att det inte kan anses förenligt med miljöbalkens regler om ersättning för rättegångskostnader.

Mark- och miljödomstolen anser därför att sökanden inte kan belastas med dessa konsultkostnader i större omfattning än vad som sökanden har angett.

Mot bakgrund av verksamhetens karaktär och målets art anser mark- och miljödomstolen att vad som framkommit genom SFV:s yttranden inte tillfört målet vad som motsvarar yrkad ersättning för rättegångskostnader. Med hänsyn härtill anser domstolen att SFV endast ska ersättas med belopp som sökanden har vitsordat. Sökanden ska till SFV utge 348 821 kr.

Länsstyrelsen

Enligt 25 kap. 2 § miljöbalken ska sökanden i ansökningsmål om vattenverksamhet, svara för sina egna och motparternas kostnader vid mark- och miljödomstolen.

Vissa myndigheter, bl.a. Kammarkollegiet och länsstyrelsen, är motparter och har i denna egenskap i likhet med alla andra som intar partsställning rätt till ersättning för rättegångskostnader. Vissa av de myndigheter som intar partsställning yrkar också regelmässigt ersättning för rättegångskostnader, dock i princip alltid med modesta belopp.

Länsstyrelsens kostnadsyrkande i detta mål är osedvanligt högt. Vid tillämpning av motsvarande stadgande i vattenlagen (1983:291) konstaterade Högsta domstolen bl.a. att endast sådant arbete som är en direkt följd av rättegången är ersättningsgillt som rättegångskostnader, men inte arbete eller tidsspillan som i övrigt har förorsakats av mellanhavandet med motparten.

Enligt länsstyrelsens kostnadsräkning har allt aktuellt arbete (200 timmar) utförts till följd av GHAB:s tillståndsansökan. Antalet timmar är emellertid så högt att det finns anledning ifrågasätta om inte visst arbete är sådant som bör falla utanför rättegången. Samtliga arbetsmoment omfattar ett flertal tjänstemän (t.ex. har vid det egentliga yttrandets avfattande deltagit jurister, vattenvårdshandläggare, naturvårdshandläggare, representanter för miljöskydds-enheten och kulturenheten samt två beslutande).

Länsstyrelsens sätt att arbeta medför att tjänstemän på länsstyrelsens olika enheter deltar och ger sin respektive enhets syn på saken. Arbetssättet är bra på så vis att det

borgar för ett bra yttrande. Arbets sättet är samtidigt arbetskrävande och det får anses oskäligt att en sökande ska stå kostnadsansvaret för samtligt arbete som genereras av länsstyrelsens internremissande. Vidare måste en skälighetsbedömning göras av det samlade kostnadsyrkandet. Mot bakgrund av ansökan har föregåtts av en omfattande och väl redovisad utredning, målets omfattning och svårighetsgrad framstår härvid kostnadsyrkandet som onödigt högt. Enligt mark- och miljödomstolens bedömning får i detta fall länsstyrelsen anses skäligt tillgodosedd med det belopp som sökanden vitsordat. Ersättningen till länsstyrelsen ska således bestämmas till (150 á 800 kr) 120 000 kr.

Havs- och vattenmyndigheten

Vad gäller Havs- och vattenmyndighetens kostnadsyrkande delar mark- och miljödomstolen sökandens uppfattning att en högre timkostnad än 800 kr inte är skälig för myndigheten. Ersättningen till Havs- och vattenmyndigheten ska bestämmas till 91 200 kr.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga 2 (DV 425)

Överklagande senast den 15 december 2015.

På mark- och miljödomstolens vägnar

Stefan Nilsson

(skiljaktig, se bilaga 1)

I domstolens avgörande har deltagit lagmannen Stefan Nilsson, ordförande, och tekniska rådet Roger Ödmark samt de särskilda ledamöterna Bo Essvik och Lars Heineson.

Skiljaktig mening av ordföranden i tillståndsfrågan avseende hamnverksamhet

Enligt min mening är verksamhetens inverkan på Natura 2000-området Torsviken problematisk från tillåtlighetssynpunkt.

Vad gäller inverkan från vattenverksamheten (anläggningsåtgärderna) delar jag majoritetens uppfattning att dessa inte utlöser någon tillståndsplikt enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken.

Den utökade hamnverksamheten kommer enligt utredningen att föra med sig en viss ökad bullerbelastning på Torsvikenområdet. Som föreningarna har framhållit har frågan om bullerpåverkan i Torsviken nyligen prövats av Mark- och miljööverdomstolen (MÖD) i dess mål M 10231-13. MÖD bedömde att de befintliga bullernivåerna i delar av området var sådana att det saknades förutsättningar att ge tillstånd även till en verksamhet av mindre omfattning. Det framgår av domen att utredningen visade att bullernivåer om 46 – 54 dB(A) hade uppmätts i flera punkter öster om Hjärtholmsvägen, dvs. vid Arendalsviken. Forskningsrapporter som refereras i domen anges visa att minskning av populationstätheten bland fåglar har observerats vid bullernivåer kring 45 dB(A).

Enligt min uppfattning innebär MÖD:s uttalanden bifallshinder enligt 7 kap. 28 a och 28 b §§ miljöbalken för tillkommande verksamheter som alls ökar bullerbelastningen inom Torsviken till dess att en verkligt övertygande utredning ger anledning till annan bedömning. Den utredning som finns i det förevarande målet rubbar inte MÖD:s bedömning.

Det anförda innebär att enligt min mening kan domstolen inte på föreliggande utredning ge tillstånd till den utvidgade hamnverksamheten. Däremot bör förutsättningarna finnas att tillåta verksamheten med tillämpning av 7 kap. 29 § miljöbalken. Jag anser alltså att tillåtlighetsfrågan avseende hamnverksamheten bör överlämnas till regeringens prövning.

Överröstad i denna fråga delar jag i övrigt majoritetens bedömning.

SVERIGES DOMSTOLAR

ANVISNING FÖR HUR MAN ÖVERKLAGAR - DOM I MÅL DÄR MARK- OCH MILJÖDOMSTOLEN ÄR FÖRSTA INSTANS

Den som vill överklaga mark- och miljödomstolens dom ska göra detta skriftligen. **Skrivelsen ska skickas eller lämnas till mark- och miljödomstolen.** Överklagandet prövas av Mark- och miljööverdomstolen vid Svea hovrätt.

Överklagandet ska ha kommit in till mark- och miljödomstolen **inom tre veckor** från domens datum. Sista dagen för överklagande finns angiven på sista sidan i domen.

Har ena parten överklagat domen i rätt tid, får också motparten överklaga domen (s.k. **anslutningsöverklagande**) även om den vanliga tiden för överklagande har gått ut. Överklagandet ska också i detta fall skickas eller lämnas till mark- och miljödomstolen och det måste ha kommit in till mark- och miljödomstolen **inom en vecka** från den i domen angivna sista dagen för överklagande. Om det första överklagandet återkallas eller förfaller kan inte heller anslutningsöverklagandet prövas.

För att ett överklagande ska kunna tas upp krävs att Mark- och miljööverdomstolen lämnar **prövningstillstånd**. Det görs om:

1. det finns anledning att betvivla riktigheten av det slut som mark- och miljödomstolen har kommit till,
2. det inte utan att sådant tillstånd meddelas går att bedöma riktigheten av det slut som mark- och miljödomstolen har kommit till,
3. det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av högre rätt, eller
4. det annars finns synnerliga skäl att pröva överklagandet.

Om prövningstillstånd inte meddelas står mark- och miljödomstolens avgörande fast. Det är därför viktigt att det klart och tydligt framgår av överklagandet till Mark- och miljööverdomstolen varför klaganden anser att prövningstillstånd bör meddelas.

Skrivelsen med överklagande ska innehålla uppgifter om:

1. den dom som överklagas med angivande av mark- och miljödomstolens namn samt datum för domen och målnummer,
2. den ändring av mark- och miljödomstolens dom som klaganden vill få till stånd,
3. grunderna (skälen) för överklagandet och i vilket avseende mark- och miljödomstolens domskäl enligt klagandens mening är oriktiga,
4. de omständigheter som åberopas till stöd för att prövningstillstånd ska meddelas, samt
5. de bevis som åberopas och vad som ska styrkas med varje bevis.

Har en omständighet eller ett bevis som åberopas i Mark- och miljööverdomstolen inte lagts fram tidigare, ska klaganden förklara anledningen till omständigheten eller beviset inte åberopats i mark- och miljödomstolen. **Skriftliga bevis** som inte lagts fram tidigare ska ges in samtidigt med överklagandet. Vill klaganden att det ska hållas ett förnyat förhör eller en förnyad syn på stället, ska han eller hon ange det och skälen till detta. Klaganden ska också ange om han eller hon vill att motparten ska infinna sig personligen vid huvudförhandling i Mark- och miljööverdomstolen.

Skrivelsen ska vara undertecknad av klaganden eller hans/hennes ombud.

Om ni tidigare informerats om att **förenklad delgivning** kan komma att användas med er i målet/ärendet, kan sådant delgivningssätt också komma att användas med er i högre instanser om någon överklagar avgörandet dit.

Ytterligare upplysningar lämnas av mark- och miljödomstolen. Adress och telefonnummer finns på första sidan av domen.